

Univerzita Pardubice
Fakulta Filozofická

Situace osob bez přístřeší zdržujících se na území Pardubic

Vladimír Meduna

Bakalářská práce

2014

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Akademický rok: 2012/2013

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Vladimír Meduna**
Osobní číslo: **H11585**
Studijní program: **B6107 Humanitní studia**
Studijní obor: **Humanitní studia**
Název tématu: **Situace osob bez přístřeší zdržujících se na území Pardubic**
Zadávající katedra: **Katedra věd o výchově**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Práce se bude zabývat životem osob bez přístřeší žijících ve městě Pardubice. Autor si klade za cíl především zjistit: 1. Do jaké míry jsou těmito osobami využívány služby pro ně určené. 2. Jaké zkušenosti mají s kriminalitou vůči nim a postojem policistů vůči této kriminalitě. 3. Jaká je snaha o reintegraci a s jakou odezvou se tato snaha setkává.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

BARTÁK, Miroslav (2004) Zdravotní stav populace bezdomovců v ČR a jeho determinanty I. Kostelec nad Černými lesy, IZPE 2004. ISSN 1213-8096.

HRADECKÝ, I. (2005): Profily bezdomovství v České republice: Proč spí lidé venku a kdo jsou ti lidé. Praha: Naděje o. s.

MAREK, Jakub, Lucie HOTOVCOVÁ a Aleš STRNAD; Bezdomovectví: V kontextu ambulantních služeb; Praha: Portál, 2002; ISBN 978-80-262-0090-1.

MATOUŠEK, O. Ústavní péče. 2. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 1999. ISBN 80-85850-08-7.

VÁGNEROVÁ, M. Osobnost bezdomovce. In: Psychopatologie pro pomáhající profese. Praha, Portál 2004.

Vedoucí bakalářské práce: **PhDr. Michal Tošner, Ph.D.**

Katedra sociálních věd

Datum zadání bakalářské práce: **28. května 2013**

Termín odevzdání bakalářské práce: **30. března 2014**

prof. PhDr. Petr Vorel, CSc.
děkan

L.S.

Ing. Jaroslav Myslívec, Ph.D.
vedoucí katedry

V Pardubicích dne 30. května 2013

Prohlášení autora

Prohlašuji:

Tuto práci jsem vypracoval samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využil, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byl jsem seznámen s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně.

V Pardubicích dne 16. 6. 2014

Vladimír Meduna

Poděkování

Rád bych na tomto místě poděkoval oběma vedoucím, kteří se ve vedení mé práce vystřídali. Doktoru Tomáši Boukalovi za vedení v prvních krocích této práce a doktoru Michalu Tošnerovi, pod jehož odborným vedením po většinu času psaní se mi podařilo práci zdárně dokončit.

Dále bych chtěl poděkovat své rodině za psychickou i materiální podporu.

Velké díky patří také účastníkům výzkumu, kteří byli ochotni poskytnout mi rozhovory.

Anotace

Práce se zaměřuje na popsání fenoménu bezdomovectví a charakteristiku tohoto jevu ve městě Pardubice. Zabývá se využitím jednotlivých služeb pro bezdomovce, kriminalitou v kontextu bezdomovectví a možnostmi reintegrace bezdomovců do fungující společnosti. V rámci práce byl uskutečněn kvalitativní výzkum, založený na designu případové studie se čtyřmi osobami bez přístřeší, zdržujícími se na území města Pardubice.

Klíčová slova

Bezdomovectví, osoby bez přístřeší, sociální služby, kriminalita, Pardubice

Title

Situation of homeless people residing in the territory of Pardubice.

Annotation

The main of this thesis is describing of the phenomenon of homelessness and characterization of this phenomenon in Pardubice. It deals with the use of various services for the homeless people, criminality in the homelessness context and possibilities of homeless people reintegration. This thesis contains also qualitative research conducted by case studies of four homeless people residing in the territory of Pardubice.

Keywords

Homelessness, homeless people, social works, social services, criminality, Pardubice.

Obsah

ÚVOD.....	9
1 STRUKTURA A METODOLOGIE PRÁCE.....	11
1.1. Struktura	11
1.2. Výzkumné otázky	11
1.3. Metodologie výzkumu	12
1.4. Vzorek	14
2 CO JE BEZDOMOVECTVÍ	17
2.1. Definice	17
2.2. Typologie bezdomovců	18
2.3. Příčiny bezdomovectví	19
2.4. Možnost pomoci od rodiny	22
3 BEZDOMOVCI Z POHLEDU VEŘEJNOSTI	25
3.1. Faktory, které přístup veřejnosti ovlivňují	25
3.2. Slavní, bohatí a bez domova	26
3.3. Možnosti reintegrace bezdomovců do společnosti	27
3.4. Zkušenost pardubických osob bez přístřeší se snahou o získání zaměstnání.....	29
4 BEZDOMOVCI A KRIMINALITA	33
4.1. Kriminalita bezdomovců	33
4.2. Kriminalita vůči bezdomovcům.....	34
4.2.1. Hate Crimes.....	34
4.2.2. Agrese vůči pardubickým osobám bez přístřeší.....	38
5 SOCIÁLNÍ SLUŽBY PRO BEZDOMOVCE	42
5.1. Změna v politice řešení bezdomovectví.....	42
5.2. Dům na půli cesty.....	44
5.3. Nízkoprahové denní centrum	45
5.4. Azylový dům pro muže, Azylový dům pro ženy a matky s dětmi.....	45
5.5. Noclehárny	47
5.6. Využití sociálních služeb v ČR.....	48
5.7. Využívání pardubických služeb pro osoby bez přístřeší.....	49
5.8. Sociální dávky.....	52
DISKUZE – VYHODNOCENÍ	54
ZÁVĚR.....	55
POUŽITÉ ZDROJE	57

ÚVOD

Bezdomovectví je nejen v dnešní době aktuálním fenoménem. Existovalo snad ve všech dobách, na všech místech světa. Názvosloví a určitá část charakteristiky sice procházela změnami – ať už to byli různí tuláci, nebo třeba žebráctvo – vždy šlo ale o jednu z nejnižších vrstev, kterou pojil stejný problém. Nedisponovali trvalou možností mít kde přespat, kde se umýt, kde uvařit, zkrátka kde si vybudovat jakékoliv zázemí. V souvislosti s tím se jim nedostávalo prostředků. Neměli peníze a jen stěží si mohli legálně obstarat jídlo, šatstvo a další věci nezbytné k přežití. Vždy byli odkázáni jen na sebe a na to, jaké pomoci se jim dostane od druhých. Nehledě na to, zda ochotných jedinců, nebo institucí. S tímto stavem pak byla a budou spojována nejružnější rizika – počínaje náchylností k různým nemocem, pokračuje přes agresivitu ze strany „bohatších“, normálně žijících lidí a konče třeba u možnosti smrti hladem. Nikdo přitom nemá záruku, že se sám dříve nebo později bezdomovcem nestane. Bezdomovectví potkává nejen lidi chudé, stejně dobře může postihnout i lidi z lepších poměrů. Může se to stát vlivem dluhů, ale i třeba kvůli živelným pohromám. Což je faktor, který není schopen ovlivnit nikdo z nás.

Proč jsem si vybral toto téma? Nedá se říct, že bych měl k bezdomovectví nějak blíže, než ostatní lidé. Mezi mými příbuznými se bezdomovci nevyskytují (nebo o tom alespoň nevím), nikomu v mém okolí nic neudělali, ani nijak zásadně neovlivnili můj život. Dá se ale říci, že u mě ovlivnili jeho vnímání. Právě skutečnost, že bezdomovectví může potkat každého bez nějaké očekávatelné příčiny, mě fascinuje a do určité míry zaráží. V bezdomovcích nevidím tolik to, co vystihuje výraz „lůza“, vidím v nich spíše jedince schopné a odhodlané přežít v ještě ne extrémních, ale i tak velmi nepříznivých podmínkách. Odhodlání přitom stavím přinejmenším na stejnou úroveň, jako samotnou schopnost v těchto podmínkách přežít, neboť jejich podmínky, postoj veřejnosti i ztráta základních jistot, jako je třeba rodina, musí být pro každé člověka velmi demotivující a demoralizující zároveň. Jistě, můžeme zde nalézt jedince, kteří zcela rezignují, nechají se unášet svými závislostmi, nebo se – v těch nejhorších případech – rozhodnou život ukončit. Převážná část této kategorie se ale snaží svou situaci řešit, ideálně se vrátit do běžně fungující společnosti.

Ve své práci se zaměřím na to, jak jsou na tom bezdomovci, pohybující se přímo na území Pardubic. Zde už osobní zájem hraje roli. Existují údaje o životě bezdomovců, o tom, jak žijí, jaké mají vztahy s policisty, do jaké míry jsou oběťmi trestné činnosti, jak využívají sociálních služeb, které jsou pro ně připravené... Jedná se ale o generalizující výpovědi, založené především na statistice a velká část takovýchto údajů není ničím jiným, než průměrem ze všech velkých měst na území celku, nikdy ne menším než stát. Tyto výsledky se sice v žádném případě nedají označit za zbytečné, myslím však, že každý, kdo se začne danou tematikou alespoň okrajově zajímat, uvítá bližší informace o tom, jaká je podoba tohoto fenoménu konkrétně v jeho městě. Právě proto jsem se rozhodl nahlédnout do pardubického bezdomovectví. Scházet se s místními členy této kategorie, zjistit nejen příčiny jejich stavu, ale i to, jak jejich život ovlivňuje to, že místem, kde tráví svůj čas, jsou právě Pardubice. Jsou zde v bezpečí? Dostane se jim pomoci, kterou tak potřebují? A stojí o ni vůbec?

Tématu své práce jsem zasvětil i praxi ve druhém ročníku, kdy jsem docházel do azylového domu pro muže. Toto rozhodnutí jsem první den výkonu praxe považoval za chybu. Mnozí z klientů nikdy nežili na ulici, ale hned poté, co ztratili domov, našli útočiště přímo v azylovém domě. Proto jsem litoval, že jsem se nerozhodnul pro jinou službu, např. pro nízkoprahové centrum, kde bych přišel do kontaktu přímo s osobami bez přístřeší (svůj pohled na tento termín vysvětlím přímo v práci). Velmi rychle jsem si ale uvědomil, že tato praxe mi nabízí další pohled na problematiku. Prakticky převážně díky této praxi jsem se zbavil stereotypu, jakým na bezdomovce pohlížejí téměř všichni bydlící lidé – tedy jako na někoho na první pohled neupraveného, žebrajícího vždy, když k tomu má příležitost. Mnozí by pravděpodobně byli překvapeni, kdyby věděli, kolik bezdomovců sami denně potkají, aniž by to tušili, neboť tito jsou jim mnohem podobnější, než si mnozí příslušníci většinové populace dovedou připustit.

1 STRUKTURA A METODOLOGIE PRÁCE

Pro začátek je třeba vysvětlit, jak bude celá práce vypadat, její rozložení a metody, které jsem se rozhodl využít. Každá práce představuje originál a liší se nejen tématem, ale i osobností autora. Dva autoři zkrátka nikdy nenapišou práci na jedno téma stejně. Pojdme si tedy přiblížit, jak jsem ji pojal já.

1.1. Struktura

V první řadě musím čtenáře upozornit, že práce není striktně dělená na teoretickou a praktickou část. Tento způsob psaní rozhodně neodsuzuji a pro některá témata může představovat ten nejlepší a nejvýstižnější způsob, jak danou problematiku co nejvýstižněji obsáhnout.

Pokud bych ale tuto cestu zvolil já, nevyhnutelně by to vedlo k neustálému opakování výroků, které již byly řečeny a k popisu toho, čím byla daná teze ověřena a následně potvrzena, nebo vyvrácena. Z toho důvodu jsem se rozhodnul zvolit jiný způsob. V rámci kapitoly popíšu danou část problematiky, přičemž teoretická průprava bude „přerušována“ vloženými vsuvkami z praktické části.

1.2. Výzkumné otázky

Dalším nezbytným bodem je ukázat, co vlastně budu zkoumat. O tom, co bezdomovectví vůbec je, by měl mít každý přibližnou představu a své chápání tohoto pojmu proto přiblížím až v další kapitole. V této části se omezím na stručné přiblížení cílové skupiny a jen stručné shrnutí vlastní typologie. O členech cílové skupiny hovořím jako o bezdomovcích, o lidech bez domova, nebo osobách bez přístřeší. Tyto pojmy nesmí být chápány čistě jako synonymum.

Osobou bez přístřeší rozumím člověka, který nedisponuje fyzickým bydlištěm a nevyužívá ani pobytové sociální služby, jako je např. azylový dům. Přespává tedy buďto přímo na veřejných prostranstvích, nebo ve stanech a různých improvizovaných přístřešcích, neboli *shelterech*. Člověk bez domova sice nemá stálý byt, využívá ale azylového domu, nebo různých ubytoven zaměřených na tuto skupinu lidí. Pojem bezdomovec se pak dá považovat za souhrnné označení obou předchozích skupin.

Přestože v dalších částech práce budou popsány jednotlivé problémy spojené s bezdomovectvím, rozsah toho, co tyto problémy zahrnují, je tak široký, že v rámci jedné práce nelze tyto aspekty kompletně obsáhnout. Bude tedy třeba stanovit, na jaké otázky ohledně zmíněných problémů se pokusím dostat odpověď.

Především mne zajímá, jaké jsou šance bezdomovců na reintegraci. Za stěžejní bod reintegrace přitom považuji nalezení zaměstnání, což je něco, co chybí převážně většině bezdomovců. Pro reintegraci je ale důležitá snaha a především zájem, možnost návratu do fungující společnosti nemůže být nikomu vnucována. Rád bych tedy přiblížil, zda nějaká snaha probíhá a pokud ano, jak se k této snaze staví příslušná část veřejnosti – tedy především oslovení potenciální zaměstnavatelé.

Závažnou stránkou bezdomovectví je kriminalita. Nedá se popřít, že na kriminalitu v dané lokalitě má bezdomovectví svůj vliv, ať už zde bezdomovci figurují jako pachatelé, nebo jako oběti. Nemohu očekávat, že najdu uspokojivou odpověď na to, do jaké míry pardubičtí bezdomovci páchají trestnou činnost. Nedá se předpokládat, že by se k takové činnosti otevřeně přiznali a ani policie nemůže disponovat spolehlivými statistikami. Jednak proto, že legislativa nerozlišuje, jestli trestný čin spáchal bezdomovec nebo ne, jednak proto, že ne vždy je pachatel dopaden a o jeho identitě se mohou všichni pouze dohadovat. Rád bych ale zjistil, jestli se tato skupina pravidelně stává obětí trestné činnosti a jaká je v takovýchto případech reakce policie, jakou zkušenost s policií pardubičtí bezdomovci mají.

V neposlední řadě mne zajímá využití sociálních služeb pro bezdomovce. V Pardubicích (a samozřejmě nejen v nich) existuje poměrně dobře fungující síť sociálních služeb pro bezdomovce. Mají o nich tito vůbec tušení? Vědí, že existují instituce, které jim chtějí poskytnout pomoc? Využívají těchto služeb? A pokud ne, co se jim na těchto službách nelíbí?

1.3. Metodologie výzkumu

Pro nalezení odpovědí na naznačené otázky je samozřejmě nutné zeptat se bezdomovců samotných. Metod pro sběr dat je povícero. Stěží si lze představit použití dotazníku, neboť by bylo nezbytné najít velké množství spolupracujících osob bez přístřeší a i sběr vyplněných formulářů by se mohl stát problematickým, byla-li by případným informantům přislíbena anonymita. Také bych stěží mohl stanovit měřitelné znaky,

skutečnosti spjaté s bezdomovectvím vycházejí spíše ze subjektivního vnímání tohoto stavu a jejich zachycení kvantitavními metodami by tedy bylo značně zkreslené.

Je tedy zřejmé, že praktičtější bude provést výzkum kvalitativní. Otázkou je, jako metodu sběru dat zvolit. Metoda zúčastněného pozorování, tedy delší období kontaktu, by vyžadovala strávit nějaký čas přímo mezi bezdomovci, takřka žít jako oni. Výzkumník, užívající této metody, se krátkodobě téměř doslova stává členem zkoumané skupiny, vykonává její každodenní činnosti a rituály, s čímž mu pomáhá průvodce, rekrutovaný z řad této skupiny.¹ Z výzkumného hlediska jde o možnost poutavou a jistě velmi přínosnou. Pro bakalářskou práci jsem ji však prvně považoval za neadekvátní, a přestože některé prvky se zde vyskytnou (kontakty s jednotlivými osobami bez přístřeší probíhaly přímo v jejich příbytcích, nebo sociálních službách pro ně určených), nemohu tuto metodu definovat jako základní. Zpětně připouštím, že zúčastněné pozorování a určitá doba strávená přímo mezi osobami bez přístřeší (např. jeden den) by měly větší výpovědní hodnotu. Na vlastní kůži bych zažil reakce veřejnosti, okusil, zda se pardubičtí bezdomovci setkávají s nějakou formou symbolického násilí, účastníci výzkumu by se možná dokonce více otevřeli, podělili se o více ze svých osudů. Nicméně, přestože po zkušenosti s výzkumem bych v budoucnu tuto metodu preferoval, jednotlivá interview shledávám jako nástroj nikoliv ideální, přesto však dostačující.

Studování textů, vztahujících se k tomuto tématu, představuje teoretickou část práce. Nelze ale očekávat, že z textů získám informace přímo o životě pardubických bezdomovců. Informace získané z knih a jiných dokumentů zahrnují převážně popis tohoto fenoménu z globálního hlediska.

Z tohoto důvodu jsem jako stěžejní metodu zvolil interview, tedy rozhovory s jednotlivými členy této subkultury. Pro vedení interview neexistuje jednotný předpis, je ale dobré řídit se některými osvědčenými zásadami. Především vytvoření rámce, v němž se může dotazovaný vyjadřovat pomocí svých termínů a svým vlastním stylem. Otázky v rozhovoru obvykle nejsou totožné s výzkumnými otázkami, ale teprve souhrn odpovědí na několik otázek vytváří tvrzení, které je možné dále interpretovat a aplikovat na dané výzkumné otázky. Je nezbytné otázky klást jasným způsobem a vždy po jedné, nezahlcovat dotazovaného větším množstvím dotazů, ze kterého by musel

---

¹ HEJNAL, Ondřej. Antropologův den mezi „klienty represe“. *AntropoWebzín*. [online]. [cit. 2014-06-13]. ISSN 1801-8807. Dostupné na World Wide Web: <<http://antropologie.zcu.cz/antropologuv-den-mezii-klienty-represe-zucastnene-pozorovani-bezdomovcu-ve-stredne-velkem-meste>>

vybírat, na co odpoví dříve. Z odpovědi by dotazovaný měl vědět, že o něj máme zájem. Zároveň je však potřeba k obsahu sdělovaných dat udržovat neutrální postoj.²

Interview v rámci mého výzkumu mají podobu polostrukturovaného rozhovoru. Ten poskytuje závazné schéma, specifikující okruhy a témata otázek. Pořadí i podobu otázek je možné měnit, správně by mělo být jádro polostrukturovaného rozhovoru tvořeno minimem pevně daných otázek a další informace by pak měly být výstupem navazujících otázek a vysvětlení jednotlivých odpovědí.³ Všechny rozhovory jsou se souhlasem účastníků nahrávány na diktafon. Klíčové otázky polostrukturovaného rozhovoru uvádím v příloze práce (viz příloha 1).

1.4. Vzorek

Před samotným započítím získávání informantů jsem doufal, že se mi pro sběr dat podaří aplikovat metodu řetězového výběru, jinak také známou jako „metoda sněhové koule“. Vlastními slovy bych tuto metodu charakterizoval tak, že jde o způsob práce, kdy výzkumníkovi stačí samostatně oslovit pouze zlomek ze zamýšleného celkového počtu dotazovaných. Pokud oslovení souhlasí s účastí ve výzkumu, výzkumník je podrobí zvolené výzkumné metodě (v mém případě tedy interview) a v průběhu sběru dat účastníka výzkumu požádá o zprostředkování kontaktu s dalšími příslušníky dané cílové skupiny (v mém případě s dalšími osobami bez domova). Pokud se tímto způsobem podaří získat nové účastníky výzkumu, budou i oni požádáni o oslovení dalších. Za předpokladu dobrého průběhu této metody se počet účastníků stále rychleji zvětšuje.

Velmi brzy po započítí výzkumu jsem se však přesvědčil, že zakládání sněhových koulí nebude zdaleka tak snadné, jak jsem očekával. Problémem se ukázalo být už samotné rekrutování „prvotních“ účastníků, tedy těch, kteří se měli stát základem stromu dotazovaných. Bezdomovce jsem oslovoval jednak přímo v jejich příbytcích, ale i na ulici, v případech, kdy mě přišli požádat o drobné nebo cigarety. V těchto případech jsem s příspěvkem souhlasil pod podmínkou schůzky, spojené s rozhovorem. Zde jsem se ale často setkával s odmítnutím v obavách z porušení anonymity, nebo s případy, kdy bezdomovec se schůzkou souhlasil, ale nakonec se na ni nedostavil. Tyto lidi jsem

---

² HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum*. Vydání 1. Praha: Portál s.r.o., 2008. s. 172. ISBN 80-7367-040-2.

³ JEŽEK, Stanislav, Martin VACULÍK a Václav WORTNER. Základní pojmy z metodologie psychologie. [online]. Dostupné na World Wide Web: <http://is.muni.cz/elportal/estud/fss/ps06/psy112/Vaculik__M.__Jezek__S.__Wortner__V.__2006__-_Zakladni_pojmy_z_metodologie.pdf>

zpočátku považoval za nespolehlivé, ze zjištěných důvodů pouze předstírající ochotu. Je však nutné vzít v potaz možnost, že tato skutečnost přímo koresponduje s tezemi sociologa Petra Vašáta. Vašát ve své práci vyvrací zdánlivou neorganizovanost bezdomovců, kterou u nich může většinová populace předpokládat. Dokazuje, že mnozí z nich naopak žijí svůj život v rutíně, které se přísně drží. Každý na ulici žijící jedinec má svůj určitý denní plán, podle kterého se pohybuje (trajektorie). Aniž by si tuto pravidelnost mnohdy uvědomoval, v konkrétní době vstane, každý den přibližně ve stejné době opustí svůj *shelter*, se stejnou pravidelností chodí například „fárat“, žebrať, nebo navštěvovat známé. Tyto trajektorie bezdomovci mnohdy dodržují bez ohledu na typ dne, jinými slovy nerozlišují pracovní den od víkendu.⁴ Nelze tedy vyloučit, že potenciální informanti se na schůzky nedostavili zkrátka proto, že v jejich každodenní rutíně nezbyl pro schůzku čas, nebo pro ně dokonce mezi jejich záležitostmi představovalo interview takovou malichernost, že domluvenou schůzku zkrátka vytěsnili z paměti.

V jednom případě si dokonce žebrající – zjevná bezdomovkyně – stála za svou verzí, že potřebuje shromáždit peníze na vlak domů do Ostravy. Možnost, že by tyto peníze potřebovala za jiným účelem, razantně popírala, několik dnů poté jsem ji však potkal v nízkoprahovém centru.

Výrazně větší úspěch mě nepotkal ani u bezdomovců navštívených na místě jejich pobytu. Část mě i přes nabídku drobné odměny odmítla. Jeden bezdomovec, žijící se dvěma společníky v opuštěné budově uprostřed lesíka (zřejmě starý sklad) s rozhovorem souhlasil, stanovil si ale termín týden po prvním kontaktu. Při mých následných návštěvách docházelo k dalším odkladům z různých důvodů. Snahu o získání rozhovoru jsem vzdal, když jsem během čtvrté domluvené schůzky účastníka u jeho *shelteru* nezastihnul.

Přesto musím s potěšením konstatovat, že se mi během oslovování potenciálních účastníků nikdy nedostalo nevlídného přístupu. I v případech, kdy mě oslovení bezdomovci odmítli bezprostředně po prvním kontaktu, učinili tak zdvořile, s klidem, mnohdy až omluvně.

Posléze jsem pro výzkum několik účastníků získal (viz příloha 2). Když jsem je však požádal o zprostředkování kontaktu s jinými osobami bez domova, dostalo se mi

---

⁴ VAŠÁT, Petr. Mezi rezistencí a adaptací: Každodenní praxe třídy nejchudších. *Sociologický časopis*. [online]. 02/2012 [cit. 2014-06-13]. ISSN 2336-128X. Dostupné na World Wide Web: <<http://sreview.soc.cas.cz/cs/issue/137-sociologicky-casopis-czech-sociological-review-2-2012/3025>>

od nich v podstatě stejné odpovědi, jako od těch, kteří mě odmítli osobně. Bezdomovci se prý především starají sami o sebe a hlídají si svou anonymitu, o svém stavu s ostatními hovoří neradi.

2 CO JE BEZDOMOVECTVÍ

Dále je třeba podrobněji přiblížit, kdo vlastně tvoří cílovou skupinu. Považuji za nutné přiblížit pojem bezdomovectví z mého pohledu, neboť množství nejrůznějších definic je skutečně velké a mohlo by se stát až matoucím. Také je nezbytné vyvrátit některé stereotypizující představy, které má o tomto fenoménu nezanedbatelná část společnosti, neboť i to by se mohlo ukázat zavádějícím při chápání celé práce. Jednoznačnou a univerzální definici nelze stanovit, neboť pojem sám mění svůj obsah v závislosti na tom, z jakého pohledu je s ním pracováno. Proto se nejprve zaměřím na zavedení definice bezdomovectví, z níž budu v této práci vycházet.

2.1. Definice

V práci se budu zabývat téměř výhradně bezdomovectvím jedinců, nikoliv celých rodin. Důvodem je skutečnost, že tento jev je aktuální spíše v jiných částech světa. Legislativa ČR s bezdomovectvím rodin nepočítá, a pokud se do existenčních problémů dostane celá rodina, obvykle dojde k jejímu rozdělení.⁵ Další definování a obecně vzhled do bezdomovectví rodin tedy nepovažuji pro tento účel za nezbytný.

Jak ve svém článku uvádí Anna Franková, definovat bezdomovectví je i podle zákonů značně komplikované.⁶ To je způsobeno i faktem, že zákony si do určité míry protirečí. Podle zákona o nabývání a pozbývání státního občanství České republiky je bezdomovcem osoba bez státního občanství.⁷ Toto tvrzení považuji za naprosto scestné ze zjevného důvodu: bezdomovcem totiž podle znění tohoto zákona není člověk, který státní občanství má a jeho situace je daná nepříznivými životními podmínkami a ztrátou domova. O něco přesnější je v této věci zákon o sociálních službách. Ten o lidech, kteří ztratili zázemí a nedisponují stálým fyzickým útočištěm, hovoří jako o osobách bez přístřeší.⁸ Ani to však nelze označit za zcela přesné. Chápeme-li totiž tento pojem doslovně, nelze za osobu bez přístřeší považovat takové bezdomovce, kteří sice mají místo, kde mohou pobývat, které však pro ně nevytváří plnohodnotný domov. Jde především o klienty azylových domů. O nepřesnosti tohoto označení svědčí i fakt, že

⁵ MAREK, Jakub, Aleš STRNAD a Lucie HOTOVCOVÁ. *Bezdomovectví v kontextu ambulantních a sociálních služeb*. Praha: Portál, s.r.o., 2012. s.12. ISBN: 978-80-262-0090-1.

⁶ FRANKOVÁ, Anna. *Definice bezdomovectví je podle českých zákonů komplikovaná* [online]. 2010-11-29--- [cit. 2013-11-24]. Dostupné na World Wide Web: <<http://www.munimedia.cz/prispevek/definice-bezdomovectvi-je-podle-ceskych-zakonu-komplikovana-531/>>

⁷ Zákon č. 40/1993 Sb. o nabývání a pozbývání státního občanství České republiky

⁸ Zákon č. 108/2006 Sb. o sociálních službách

klienti azylových domů často i sami sebe označují právě jako bezdomovce. Uspokojivá není tedy ani zmínka Lenky Gulové, která označuje bezdomovectví takto: „neexistence přístřeší, nebo velmi špatné bytové podmínky ohrožující zdraví nebo život.“⁹

Problém nejednoznačnosti definic řešil i Ilja Hradecký, který označil pojem bezdomovectví za nepřesný, jelikož absence domova podle něho nutně nemusí znamenat ztrátu bydlení.¹⁰ Ze stejného důvodu nemohu souhlasit ani s označením bezdomovců jako lidí, kteří nemají kde spát.¹¹

Dovolím si tedy pro tento účel zavést vlastní typologii, naznačenou již v předchozí kapitole. Pro svou práci bych rád vytvořil vlastní definici obecného pojmu „bezdomovec“ jako „Osoba, která nedisponuje fyzickým trvalým bydlištěm, nebo se na tomto bydlišti nemůže, nebo odmítá zdržovat.“ Kromě toho se v textu setkáme s pojmem „osoba bez přístřeší“. Tento pojem chápu jako podskupinu bezdomovců a řadím sem ty členy této skupiny, kteří nevyužívají ani žádnou z nouzových možností dlouhodobějšího pobytu, jako například azylových domů. Službu noclehárny pak využívají pouze výjimečně, nebo vůbec. Podle mého dělení je tedy možné prohlásit, že „každá osoba bez přístřeší je bezdomovcem, ale ne každý bezdomovec je osobou bez přístřeší“.

Ve své podstatě toto rozdělení odpovídá typologii bezdomovství ETHOS, vypracované organizací FEANTSA (Evropská organizace zastřešující neziskové organizace bojující s bezdomovectvím).¹² ETHOS jako další kategorie uvádí osoby s „nejistým bydlením“ (dočasné, pod násilím,...) a s „nevyhovujícím bydlením“ (nestandardní, neobyvatelné, přelidněné...), jedná se ale spíše o podkategorie již zmíněných skupin.

Jestli se tímto způsobem vnímají i samotní bezdomovci je věcí jinou, kterou se hodlám zabývat v další části výzkumu.

2.2. Typologie bezdomovců

Výše zmíněná typologie je pro účely výzkumu téměř postačující, přesto bych rád zmínil některá z mnoha dalších kritérií, podle kterých mohou být bezdomovci děleni.

---

⁹ GULOVÁ, Lenka. *Sociální práce*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2011. s.18. ISBN 978-80-247-3379-1.

¹⁰ HRADECKÝ, Ilja a Vlastimila Hradecká. *Bezdomovství-extrémní vyloučení*. Praha: Naděje, 1996. s.36. ISBN 80-902292-0-4.

¹¹ GIDDENS, Anthony. *Sociologie*. Praha: Argo, 1999. s.284. ISBN: 80-7203-124-4.

¹² *ETHOS Typology on Homelessness and Housing Exclusion*. [online]. [cit. 2013-11-27]. Dostupné na World Wide Web: <<http://www.feantsa.org/spip.php?article120&lang=en>>.

Důležitou kategorii tvoří jakási image bezdomovců. Z tohoto hlediska je možné bezdomovce dělit na:

- a) Zjevné: Sem patří většina osob bez přístřeší. Většinou na první pohled rozeznatelní podle ošuntělého vzhledu. Tyto osoby mívají zpravidla nejmenší zábrany pro žebrání a přitahují tedy největší pozornost ostatních občanů.
- b) Skryté: Především osoby obývající azylové domy, nebo využívající podobná zařízení. Na první pohled obvykle nerozeznatelní od běžných občanů.
- c) Potenciální: Lidé, kteří bezdomovci ve skutečnosti nejsou, ale v blízké době by se jimi mohli stát, např. proto, že jim hrozí nedostatek financí na nájem, nebo žijí v nevyhovujících, či zdraví ohrožujících podmínkách.¹³ Potenciálním bezdomovectvím se v práci zabývat nebudu, uvádím ho pouze pro úplnost.

2.3. Příčiny bezdomovectví

Bezdomovectví může člověka potkat téměř v jakékoliv fázi života. Záměrně používám výraz „téměř“, neboť jedna věková skupina bývá v Česku tohoto stavu ušetřena. Jedná se o děti a nezletilé obecně. Na rozdíl od dospělých, u nezletilých úřady bezdomovectví nepřipouští a o nezletilé v nepříznivých životních podmínkách je postaráno v dětských domovech. Je tím vyloučeno i jejich bezdomovectví dobrovolné. To ovšem neznamená, že by k pokusům o dobrovolné bezdomovectví u nezletilých nedocházelo. Tato věková skupina naopak stále relativně často opouští rodinu z důvodů více či méně zjevných. Přitom právě u nich můžeme pozorovat některé faktory, mající vliv na bezdomovectví obecně.

Touto problematikou se zabývala americká výzkumnice Natasha Slesnick. Ta tvrdí, že nelze jednoznačně říci, proč někteří mladí odchází na ulici, neboť nikdo dosud nevytvořil studii, která by tento jev objasňovala. Pokud bychom věděli, proč někteří mladí domov opustí a jiní tak nikdy neučiní, mohli bychom předvídat, kteří jedinci za jakých okolností utečou. S těmito informacemi by se poradci a sociální pracovníci mohli na tyto příčiny zaměřit ještě předtím, než k opuštění rodiny vůbec dojde. Dokonce i po samotném odchodu by tito byli v lepší pozici pro pomoc poté, co se dítě vrátí. Důležitou úlohu přitom také hraje povaha dítěte — dvě děti ze stejné rodiny a

---

¹³ HRADECKÝ, Ilja, et al. *Definice a typologie bezdomovství*. Praha: NADĚJE o.s., 2007. s.23. ISBN 978-80-86451-13-8.

se stejnými podmínkami mohou na situaci reagovat odlišně. Jedno dítě tudíž posléze od rodiny uteče, zatímco druhé by to nikdy nenapadlo.¹⁴

Marie Vágnerová se také pokouší objasnit příčiny bezdomovectví u mladých lidí.¹⁵ Její rozdělení lze nicméně aplikovat na všechny věkové skupiny.

Příčiny bezdomovectví jsou rozličné. Jistě se nemůžeme držet stereotypu „může si za to sám“, „to s ním udělalo gamblerství“ a podobně, ani toto však není zcela vyloučené.

Podle Vágnerové můžeme obecně příčiny vzniku bezdomovectví (samotného odchodu na ulici) dělit do čtyř základních kategorií.

- 1) Nadměrné užívání drog nebo alkoholu. S tím souvisí neschopnost soustředěné práce, nebo třeba neschopnost platit dluhy, způsobená vysokými náklady na pořizování návykových látek. I jejich chování může být příčinou vyhození z práce, nebo i z domova, případně z ubytovny.
- 2) Neschopnost či neochota k systematické práci. Tyto sklony se často objevují už v dětství v souvislosti se školou. Pokud není dotyčný jedinec veden ke zlepšení přístupu, jeho lenost a lehkomyšlnost se pravděpodobně vystupňuje k parazitování na rodině a blízkých. Na jejich toleranci pak závisí, jestli budou toto trpět, donutí dotyčného k nápravě, nebo jej právě vyhodí z domova. K odchodu na ulici může u těchto osob vést i zadlužení a neochota pokusit se dluhy vyrovnat, následně exekuce.
- 3) Kombinace poruch chování a neochoty pracovat. To může vést i k problémům se zákonem, např. okrádáním mimo jiné i osob blízkých, rodinných příslušníků, podvody, nebo bezdůvodným násilím. K tomuto jednání obvykle dochází u osob s disociaální poruchou, chování je pak často podpořeno negativním přístupem rodiny a posléze i dalším kontaktem s podobně jednajícími lidmi.
- 4) Diagnostikovaná duševní choroba. K odchodu na ulici mohou vést choroby jako schizofrenie, schizoafektivní choroby, případně narcistická, hraniční nebo schizoidní porucha.¹⁶

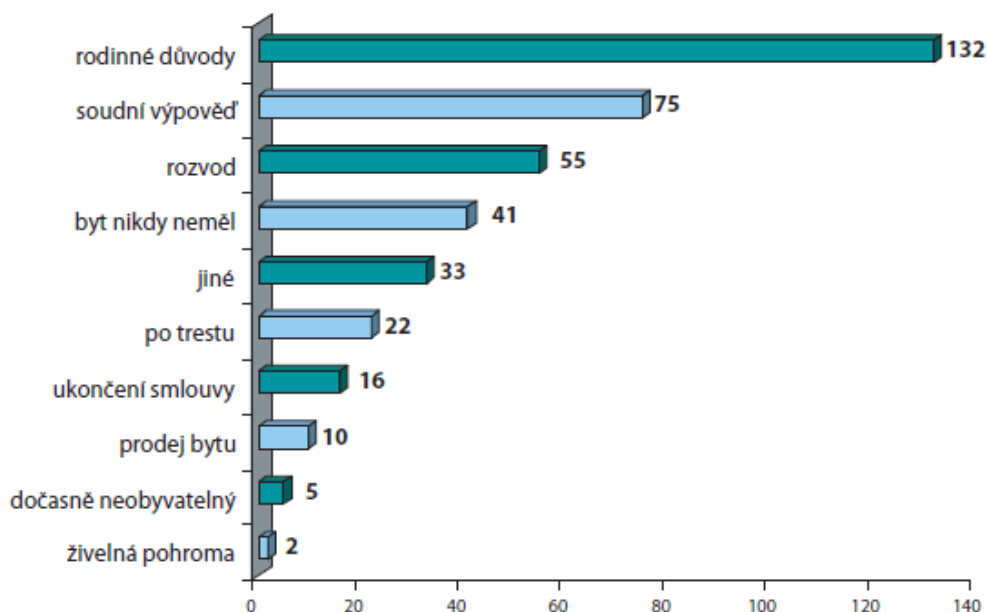
¹⁴ SLESNICK, Natasha. *Our Runaway and Homeless Youth*. Westport: Praeger Publishers, 2004. s.19. ISBN 0-275-97994-6.

¹⁵ VÁGNEROVÁ, Marie, Jakub Marek a Ladislav Csémy. *Bezdomovectví jako alternativní existence mladých lidí*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2013. s. 59-60. ISBN 978-80-246-2209-5.

¹⁶ Tamtéž.

Ani toto dělení nepokrývá všechny možnosti. V podstatě popisuje ty případy, kdy si bezdomovec za svůj stav může sám. Je však třeba si uvědomit, že v některých případech za svůj stav dotyčný skutečně nemůže. Obecně se dá říci, že pokud si bezdomovec ztrátu domova způsobil sám, jsou ve hře pouze subjektivní faktory (tedy celková sociální situace jednotlivého člověka), pokud ale za svůj stav nemůže, mohou hrát roli i faktory objektivní (např. politika zaměstnanosti, bytová politika, postavení etnických minorit,...).¹⁷

Příčinami odchodu na ulici se zabývali autoři projektu „Návrh udržitelného rozvoje sociálních služeb pro bezdomovce“. Ti se na příčinu jejich ztráty bytu ptali celkem 391 uživatelů služeb pro bezdomovce. Jejich odpovědi jsou zachyceny v následujícím grafu.

Graf 1.: Důvody ztráty bytu¹⁸

Je zřejmé, že rodinné důvody hrají v tomto ohledu největší roli. Tuto skutečnost považují za alarmující, neboť rodina by měla představovat určitou jistotu, místo, na které se může každý v nouzi obrátit.

Za úzce související a podobně šokující bych označil také poměrně vysoký počet lidí, u nichž se příčinou bezdomovectví stal rozvod. Také zde bych i přes rozepře, které rozvod doprovází, očekával určitou míru altruismu ze strany toho, jemuž bydlení zůstává a podobnou míru snahy

¹⁷ MATOUŠEK, Oldřich, Jana Koláčková a Pavla Kodymová. *Sociální práce v praxi*. Praha: Portál, s.r.o., 2005. s. 317-318. ISBN 80-7367-002-X.

¹⁸ CVEČEK, David, et al. *Návrh udržitelného rozvoje sociálních služeb pro bezdomovce*. Praha, Grada publishing, a.s., 2007. s.48. ISBN978-80-247-2348-8.

o zamezení bezdomovectví ze strany toho, kdo o bydlení přichází. Navíc se stále nabízí možnost požádat o pomoc rodinu.

2.4. Možnost pomoci od rodiny

Zamyslíme-li se nad samotným počátkem bezdomovectví u konkrétních jedinců, nabízí se mimo jiné jedna zásadní otázka. Proč se vlastně tito lidé smířili s variantou odchodu na ulici a nehledali pomoc třeba u příbuzných? Jak vyplývá z předchozí podkapitoly, existují případy, kdy rodina sama zapříčiní odchod, ať již přímo (jednoduše člena domácnosti, obvykle potomka, vykáží z domu, obvykle kvůli neochotě přizpůsobit se vnitřním pravidlům dané domácnosti), nebo nepřímo (jedinec odejde na ulici kvůli rodinným konfliktům, např. mladý člověk, který není ochoten nadále poslouchat spory svých rodičů a raději odejde). Tento jev je ale obvyklý především u mladých.¹⁹

Proč se tedy ostatní již v době, kdy se u nich hrozba bezdomovectví projeví, neobrátní s žádostí o pomoc na příbuzné? Po rozhovorech s bezdomovci jsem došel k závěru, že za to může něco, co by většina lidí pravděpodobně označila za „převrácené priority“. Většina lidí by se zřejmě pokusila zachovat si pro ně alespoň trochu přijatelný status a nespadnout na dno, jakým se bezdomovectví může zdát. Za tímto účelem by, třeba i za cenu určitého ponížení, oslovili členy rodiny, nebo své blízké. Jednou z vedlejších příčin bezdomovectví ale může být právě neochota toto ponížení postoupit, případně preference klidu ve zbytku rodiny před vlastním pohodlím. Příkladem této skutečnosti je paní A.

„Vy jste neměla rodinu, nebo někoho, ke komu byste mohla jít?“

„Rodinu mám, ale syn nesmí vědět, že jsem na ulici. Tátovi, mému bývalému manželovi, by udělal strašně zle. To by nedopadlo dobře, ať jeden nebo druhý.“

Bývalý manžel to ví?“

„Neví. Nesmí to vědět, protože bývalý manžel mě připravil o syna, o malé dítě. Ten už vyrostl, už mu je dvacet pět let a ten by tátovi udělal zle, že je máma na ulici a on má dva baráky.“

„Takže bývalého manžela jste nemohla poprosit o pomoc? Aby vás třeba nechal v jednom z domů?“

„Ten by měl radost, že jsem na ulici. Nemůžu ho poprosit, protože já jsem si dovolila soudně vyjednat rozdělení majetku. A jakmile jemu někdo sáhne na peníze... prostě jsem odtamtud musela

---

¹⁹ PRŮDKOVÁ, Táňa a Přemysl NOVOTNÝ. *Bezdomovectví*. Praha: TRITON, 2008. s. 17. ISBN 978-80-7387-100-0.

pryč. Nemohla jsem. Dcera je někde v cizině, ta se vůbec nehlásí poté, co zjistila, že musí manželovi pomoci mámu vyplatit z baráku.“

U pana D je situace trochu jiná. V jeho případě rodina ví, že se ocitnul na ulici, příbuzní mu dokonce nabídli ubytování. Přesto ale jejich pomoc odmítá.

„Nevlastní táta mi to říkal, říkal mi to i brácha, ale nebudu. Částečně je to asi hrdost, částečně i proto, že každý už má vlastní život.“

„To má, ale rodina je přeci rodina.“

„To jo, ale každý má svoje starosti. Když jedu o víkendu do důchodáku za strejdou, tak u táty třeba přespím. Ale to jedno přespání, natrvalo ne. Přeci jen čtyřicet šest let je čtyřicet šest let.“

„A žádní známí, kamarádi pomoc nenabídlí?“

„Neotravuju. Mám hodně kamarádů, prachatejch, ale nepůjdu za nima škemrat.“

Zbylí účastníci výzkumu uvedli, že rodina s nimi přetřhala vztahy, což zčásti samo o sobě dalo vzniknout jejich bezdomovectví. Přesto je zřejmé, že rodina může poskytnout efektivní pomoc při návratu mezi „bydlící“ a poskytnout svým příbuzným bez domova jakýsi odrazový můstek při znovunabývání samostatnosti.

Již jsem zmínil, že jde do určité míry o převrácené priority. Toto tvrzení bych rád ještě stručně ilustroval. Ačkoliv se mi nepodařilo najít v literatuře takovou zmínku o těchto prioritách, na které bych mohl stavět, dovolím si načrtnout model, ke kterému jsem dospěl po diskuzích se svým okolím a ve kterém se, jak doufám, shodnu s většinou čtenářů.

V konkrétních případech můžeme říct, že v tom, zda se dotyčný stane nebo nestane bezdomovcem, hraje klíčovou roli dvě hodnoty. První hodnotu bych zjednodušeně formuloval jako pohodlí. Toto pohodlí zahrnuje jednak pocit jistoty z určitého zázemí a střechy nad hlavou, ale i určitou duševní pohodu z tohoto zázemí vyplývající. Opakem k této pohodě by pak byl stres z toho, že právě daný jedinec se skutečně bezdomovcem stal. Druhou hodnotou by byla absolutní rodinná pohoda, bez ohledu na to, zda má jedinec zůstat její součástí.

Bez obav pak mohu říci, že u většiny lidí, postavených před toto rozhodnutí – neboť o rozhodnutí se v těchto případech skutečně jedná – zvítězí první hodnota, projeví se nevole k odchodu a dotyčný hledá pomoc u příbuzných, třeba i za cenu určitých následků na úrovni rodiny. Pokud naopak převládne druhá hodnota a jedinec odmítne jakýmkoliv způsobem svou rodinu omezovat, k odchodu na ulici dojde.

K těmto hodnotám bych mohl pro zjednodušení stanovit ještě nadhodnotu v podobě určité formy hrdosti. Zjednodušeně pak můžeme říct, že lidem, kteří pomoc rodiny odmítají a stanou se bezdomovci, tato hrdost nedovolí členy své rodiny omezovat. Lidem, kteří tuto pomoc přijmou, hrdost naopak nedovoluje přijmout status bezdomovce a stigmata s ním spojená.

3 BEZDOMOVCI Z POHLEDU VEŘEJNOSTI

O tom, jaký postoj vůči osobám bez přístřeší veřejnost obecně zaujímá, nejspíš nemusím nikoho příliš přesvědčovat. Postačí si vzpomenout pocity, které máme, když někoho z nich míváme, když odmítáme jejich žebrání, když se jim vyhýbáme obloukem a varujeme před nimi děti. Opravdu si lidé na ulici takovýto přístup zaslouží?

3.1. Faktory, které přístup veřejnosti ovlivňují

Mezi veřejností panuje přesvědčení, že „stačí trochu chtít“ a problém lze jednoduše vyřešit. Koresponduje s tím i názor, že se bezdomovectví týká jen lidí, kteří byli vždy chudí, závislí na alkoholu, či jiným způsobem problémoví. Různé studie však dokazují nepřesnost tohoto tvrzení i to, že dostat se zpět do běžně fungující společnosti může být velmi obtížné, bez odborné pomoci často dokonce nemožné. K úspěšné reintegraci jsou zapotřebí tři podmínky. V první řadě jde o snahu samotného bezdomovce. Ten dále potřebuje pomocnou ruku a vstřícný přístup od majoritní společnosti. Třetí důležitou stranu pak představuje právě odborná pomoc, např. v podání sociálních pracovníků. To je dáno především tím, že profese sociální práce dodnes nepřesvědčila veřejnost o nemožnosti pragmatického popisování bezdomovectví a chudoby jako sociálně-ekonomicko-materiálního problému. Společnost si totiž v plné váze neuvědomuje negativní dopad bezdomovectví na psychiku jedince, kterého postihlo. Je však nutné si uvědomit, že fenomén bezdomovectví se do určité míry týká každého z nás a žádný mechanismus žádnému jedinci nezaručí, že právě on se bezdomovcem stát nemůže.²⁰

Je zajímavé, že pohled na celou problematiku se může lišit podle mnoha faktorů ovlivňujících pozorovatele. Úlohu hrají i faktory, lišící se člověk od člověka. Jinak na tento fenomén může pohlížet mladý člověk ve srovnání se starým. Překvapivě se ale náhled může lišit i podle pohlaví. David Levinson ve svém díle „Encyclopedie of Homelessness“ uvádí, že podle některých studií ženy ve srovnání s muži při posuzování bezdomovců kladou větší důraz na strukturální faktory a menší na faktory individuální. Ženy údajně mají tendenci považovat bezdomovectví za vážnější problém a více si uvědomují roli rodiny v životě jednotlivce a tedy i důležitost toho, že bezdomovci obvykle o působení rodiny přichází. Ženy také projevují vůči bezdomovcům větší

²⁰ *Aktuální otazníky fenoménu bezdomovství*. Brno: Centrum sociálních služeb, příspěvková organizace, 2010. s. 8. ISBN 978-80-254-9015-0.

sympatie. Oproti tomu, jak bezdomovce vnímají muži, je ženy považují za důvěryhodnější a také méně inklinují ke stereotypizaci bezdomovců.²¹

V každém případě se ale u „bydlících“ lidí projevuje určitá obava z bezdomovců, pramenící z přirozené tendence distancovat se od odlišných skupin, rozlišovat skupiny „my a ti druzí“. Bezdomovci v ČR obvykle nejsou obecně bráni jako částí pachatelé trestné činnosti, lidé je tedy mohou mít za špatné i proto, protože zkrátka chtějí. Ať tak nebo tak, pocit ohrožení ze strany bezdomovců nemusí mít žádnou konkrétní příčinu, o to ale může být silnější. Pravdou zůstává, že řada lidí je může odsuzovat za prohřešky vůči „dobrým mravům“, jako zápach, nepořádek, nebo silně zanedbaný vzhled. Ve větších městech, např. v Praze dochází ke snaze vytlačit bezdomovce z centra města do ústraní. Příslušné orgány tímto přístupem určitou formu vymezování se vůči bezdomovcům legitimizují, namísto toho, aby bylo toto jednání odsuzováno jako nedůstojné jednání s dalšími lidskými bytostmi.²²

Bydlící lidé jako by si často vůbec neuvědomovali, že bezdomovci jsou v první řadě také jen lidmi. Jsou mezi nimi samozřejmě jednotlivci, kteří se chovají jako barbaři, jsou agresivní a například propadají různým závislostem. Takoví lidé se však nachází ve všech společenských vrstvách, je tedy absurdní kvůli těmto jedincům odsuzovat bezdomovce jako takové. Přístup bydlících lze však do určité míry také chápat, neboť zde má velkou moc obecně převládající názor, který se dále šíří. Bližší kontakt s bezdomovci by veřejnosti pravděpodobně otevřel oči. Vidím to na svém příkladu. S bezdomovci jsem se setkal během své praxe v azylovém domě pro muže, přímo s lidmi bez přístřeší jsem se scházel v rámci psaní této práce. Naprostou většinu z nich tvořili slušní a rozumní lidé. Nemohu říct, že by můj přístup k této skupině byl dříve negativní, po hodinách s nimi strávených jsem se ale téměř zbavil bloků vůči nim, vnímám je mnohem méně jako odlišné, jako „ty druhé“.

3.2. Slavní, bohatí a bez domova

Pokud někoho nepřesvědčí mé tvrzení, možná pro něho bude mít větší výpovědní hodnotu třídílná britská dokumentární série „Slavní, bohatí a bez domova,“ z roku 2010. Série dokumentuje experiment, kdy se pět britských celebrit vydá na deset dnů žít mezi

---

²¹ LEVINSON, David. *Encyclopedia of Homelessness*. Berkshire: Berkshire Publishing Group LLC, 2004. s.471. ISBN 0-7619-2751-4.

²² *Zapomenuté oběti: Násilí a poradenství pro jeho oběti v ČR*. Praha: Foundation „Rememberance, Responsibility and Future“, Kulturbüro Sachsen e. V. In IUSTITIA, o.s., 2010. s.171. ISBN 978-80-254-8088-5.

bezdomovci, za které se začnou sami vydávat. Po dobu první třetiny experimentu žijí na vlastní pěst, na další tři dny je každému přidělen jeden skutečný bezdomovec jako jakýsi „průvodce“, v poslední části je každý z účastníků ubytován v některé z londýnských ubytoven pro bezdomovce. „Možná sem přišli, aby vyzkoušeli změnu, stali se z nich lepší lidé, ale tohle pro ně bude utrpení, nemají ponětí, co je čeká,“ vyjádřil jeden z vedoucích projektu svůj názor. Ten mimo jiné potvrdil jeden z účastníků, který život bezdomovce vzdal již po dvou dnech. Zbylí účastníci byli vyčerpaní již po třech dnech. Věděli, že potřebují peníze a přestože se jim zprvu přičilo žebrot, dříve nebo později se k tomuto uchýlil každý z nich. Přitom zjistili, že jsou pro ostatní lidi téměř jako „neviditelní“. Toto účastníky donutilo zamyslet se nad svým přístupem. V azylových ubytovnách pak mnohé bezdomovce poznali důvěrněji. To se stalo hlavním pilířem, pro změnu jejich postoje. Ten se promítne v jejich výrocích po skončení experimentu:

„Myslím, že hodně těch mladých tady ví o životě víc, než ti takzvaní dospělí s normálním životem. Tyhle tragédie a rozbroje v rodinách, které vidíme po celém světě, přivádějí lidi na ulici. Ted' to chápu. Už se budu na bezdomovce dívat jinak.“

„Myslela jsem, že je to o životě bez střechy nad hlavou. Ted' vím, že je to o životě bez rodiny. Není to o bezdomovectví, je to o tom, co je na ulici dostalo.“

„Vidím, že je tu naděje, že se posunete dopředu. Není to nic moc, není to dokonalé, ale dá se s tím pracovat.“

„Příběhy těch lidí mě zasáhly. Nemám kam je zařadit, nemám pro ně žádnou složku, ale zasáhlo mě to.“²³

3.3. Možnosti reintegrace bezdomovců do společnosti

Pro osoby bez přístřeší je reintegrace komplikovaná už jen postojem veřejnosti. Mnohdy by rádi bydleli a mají i prostředky na měsíční nájem bytu, nájem jim však není umožněn z důvodu neschopnosti splatit kauci. Toto se dá samozřejmě pochopit, kauce by byla požadovaná po každém a není možné dělat výjimky. Více zarážející už je přístup potenciálních zaměstnavatelů. Ti často odmítají bezdomovce přijmout, přestože pro místo, o které se ucházejí, mají potřebnou kvalifikaci. Bydlení a práce jsou přitom

---

²³ *Slavní, bohatí a bez domova* [Famous, Rich and homeless] [film]. Velká Británie, BBC, 2010.

považovány za základní podmínky úspěšné reintegrace. Prvním krokem bývá ubytování v azylovém domě. O azylových domech a dalších službách však budu hovořit v dalších kapitolách, v této části se zaměřím na možnost bezdomovců získat práci.

Dá se říct, že služby azylového bydlení tuto možnost také podporují, neboť jejich uživatelům se dostává pomoci sociálního pracovníka, který je pro tento účel vyškolen. Není to však jediná služba, kterou mohou bezdomovci pro tento účel využít. Některé organizace poskytují potřebným lidem vzdělávací a rekvalifikační služby. Ty jsou mnohdy nesprávně ztotožňovány s ergoterapií (léčba prací). Správně by ale měly být založeny na vzájemně se doplňujícím posilování sociálních dovedností a pracovních návyků se skutečnou rekvalifikací. Obecně lze rekvalifikaci definovat jako nabytí nových vědomostí a dovedností vztahujících se k nějakému konkrétnímu oboru. Zájemce tak může snadno získat osvědčení např. jako holič, nebo masér. Další možností pracovního uplatnění jsou tzv. chráněná a podporovaná zaměstnání, mimo jiné chráněné dílny, nebo tréninkové kavárny. Klient tohoto zařízení není vázán žádnou smlouvou, nestává se tedy zaměstnancem v pravém slova smyslu. Hlavní záměr těchto zařízení je terapeutický, klient je cíleně připravován ke vstupu na otevřený pracovní trh.

Další formou podporovaného zaměstnání jsou veřejně prospěšné práce, kdy se klient stane zároveň zaměstnancem neziskové organizace. Cílem je poskytnout odrazový můstek nekvalifikovaným lidem s nedostatečnou praxí, nebo zajistit lidi, kteří mají již blízko důchodu a tudíž zápasí s dalším blokem pro přijetí do řádné práce.

Nejblíže otevřenému pracovnímu trhu jsou sociální firmy. Tyto firmy nejsou komerční, nepředstavují ale ani typické neziskové organizace. Snaží se být konkurenceschopné, preferují ale zaměstnání lidí se specifickými potřebami. Vztah zaměstnance a zaměstnavatele je zde řízen pracovní smlouvou, zaměstnanec je honorován podle odpracovaných hodin, druhu a kvality vykonané práce. Jde o velmi dobré řešení pro lidi trvale znevýhodněné na trhu práce.²⁴

Velmi známou možností výdělků pro bezdomovce je pak prodej časopisu *Nový prostor*. Jde o čtrnáctideník, kde polovina výtěžku z prodeje zůstává prodávajícímu. Obsahově se jedná o magazín, zabývající se tematikou lidských práv, ekologie, sociálně vyloučených a kultury.²⁵

---

²⁴ MATOUŠEK, Oldřich, Jana Koláčková a Pavla Kodymová. *Sociální práce v praxi*. Praha: Portál, s.r.o., 2005. s. 324-328. ISBN 80-7367-002-X.

²⁵ *O NÁS* [online]. [cit. 2014-03-01]. Dostupné na World Wide Web: <<http://www.novyprostor.cz/o-nas.html>>.

3.4. Zkušenost pardubických osob bez přístřeší se snahou o získání zaměstnání

Již jsem zmínil, že znovunabytí zaměstnání – tedy něčeho, co většina lidí bez domova nemá – považuji za stěžejní bod pro reintegraci bezdomovců do společnosti. Jde přitom o klíčovou podmínku pro získání bydlení, neboť existenční minimum na pravidelné placení nájmu obvykle nedostačuje. Ne všichni přitom o návrat k normálnímu životu stojí.

Snaha těch, kteří o práci stojí, však může ztroskotat na několika problémech. Problém vzniká především v případě, kdy se potenciální zaměstnavatel o uchazečově bezdomovectví dozví. To může brát jako známku nepřizpůsobivosti, nezpůsobivosti. Toto stigma přitom vypluje na povrch snadněji, než by se mohlo zdát. Především adresa trvalého bydliště „Pernštýnské náměstí 1“ (magistrát města), kde má velká část pardubických bezdomovců vedený pobyt, uchazečům prakticky zavírá dveře. Svě o tom ví pan B, který svou situaci před potenciálními zaměstnavateli tajit nemůže.

„Já jezdil v létě po celý republice, dá se říct přes půl republiky, přes pět set měst. Byli jsme ve Špindlu, na Moravě a sháněli jsme práci. Za dva týdny jsme navštívili přes pět set institucí, kde bysme mohli pracovat. Na pracáku mi to nevěřili.“

„A co ti řekli? Že nejsou místa?“

„Jasný. Chtěli jsme na vinobraní, ale tam je to už obsazený. Co byli před rokem, tak furt ti samí lidi.“

„Takže věděli, že jseš bezdomovec?“

„To jsem neříkal, jen jsme se ptali na práci. Tady v agentuře to ale věděj. Vždycky když jdu kolem, tak se tam zastavím... a nic. Nevolaj, nic. Když půjdu do nějaký firmy a řeknu že jsem bezdomovec, tak mě nevezmou. Já ale potřebuju práci s ubytováním, jinak bych to nezvládl. Třeba budu zametat chodníky.“

„Takže si nedokážeš představit žít ve stanu, vstát, jít někam na stavbu,...“

„To si nedokážeš představit. Víš jaký to je, když se několikrát za noc vzbudíš, že bys v šest ráno musel někam nastoupit? U mě to určitě nejde. Kdyby mi bylo dvacet, je to o něčem jiným.“

„A nezkoušel jsi prodávat třeba Nový prostor?“

„To je pro mě nepřijatelný. Já bych to nazval nedůstojný. Víš proč? Protože to člověk nemůže nabízet, jako třeba dřív noviny. Já nevím, co si o mě teďka myslíš, ale myslím, že by to člověk měl nabízet.“

„A oni teda chtějí, abys tam jen stál...“

„... jako blbec a čekal, jestli se někdo slituje a ty čtyři pětky ti dá. Přímo zakazují to nabízet a musíš bejt jen na tom svém prostoru. Taky absurdita. Toho člověka bych tam postavil, ať si to zkusí.

To je jak lidi, co nesnášej bezdomovce, ale nic o tom nevěděj. Víš, že mě nazývali z*****ným filozofem? Jinak já mám rád lidi. Najdu cokoli, rád pomůžu, nabídnou, rozdělím se. Ale pak jsou ti na deňáku, kteří neudělaj nic a pořád otravujou.“

Některým v získání práce brání také požadavek na čistý trestní rejstřík a to i na takových pozicích, kde samotná podstata práce k recidivě příliš možností nedává. V mnoha případech považují tento požadavek za nesmyslný. Reintegrace je tak velmi ztížena i lidem, kteří se vrátili z výkonu trestu a mají kde přebývat. O kolik obtížnější situaci tak musí řešit lidé, kterým možnost bydlení chybí, snad ani není třeba zdůrazňovat. Úřady už přitom zajímá pouze to, zda žadatel záznam v rejstříku má, nikoliv ale to, o jaký záznam jde, tím méně o okolnosti. S nadsázkou tak lze říct, že vrah má v tomto ohledu stejné šance, jako drobný zloděj. Pan D, který záznam v trestním rejstříku má, však ve skutečnosti není ani zlodějem.

„Když jste se ocitnul na ulici, tak jste šel rovnou sem?“

„Já byl chvíli na azyláku, tam se objevila tuberkulóza, tak jsem sbalil batoh a šel. Víím, že umřu, ale ještě se mi nechce. A že by zrovna na tuberu, kór když jsem kuřák... tam jsem prostě zdrhnul. Tam jsem byl od ledna do března. Režim mi problémy nedělal, prošel jsem i věznicí. Když se zeptáte chlapů na vrátnici, řeknou, že bez problémů, ožralej jsem nechodil...“

Důvod, proč se ocitnul ve vězení, mi následně vysvětlil. Před lety, když byl bezdomovcem poprvé, byla jeho partnerka se svou sestrou přistižena při krádeži plechů. Poškozený trval na potrestání viníka. Případ vyšetřoval policista, který se s panem D osobně znal. Pan D nechtěl připustit, aby se ve vězení ocitla jeho švagrová, matka malých dětí. Přes známého tedy zařídil možnost obětovat se a krádež vzít na sebe. S následky samozřejmě musel počítat. Přesto v něm nejspíš zaměstnavatelé, kteří jej odmítají zaměstnat, přicházejí o čestného a především pracovitého člověka.

Dalším problémem je, že většina pracovních pozic je dnes nabízena prostřednictvím internetu, k němuž pochopitelně mnozí bezdomovci nemají přístup, nebo (zejména ve starším věku) neumí s počítačem zacházet a k příslušným nabídkám se dostat. Pokud tito lidé vyhledají pomoc sociální služby, pracovníci jim s hledáním práce přes internet rádi pomohou. Sám jsem během své praxe vytvářel pro klienty azylového domu návody, jak se orientovat na pracovních portálech. Jindy jsem s nimi

osobně vyhledával vhodné nabídky a pomáhal jim potenciální zaměstnavatele kontaktovat.

Často ale i přes tuto pomoc zájemci naráží na další překážku, se kterou se dnes setkává většina lidí, kteří se ve středním a pokročilejším věku hledají práci. Touto překážkou je věk samotný. Zaměstnavatelé projevují větší ochotu zaměstnávat spíše mladší uchazeče. „Ještě jednu věc ti řeknu. Ať vezmou člověka zametat, když mu je 59 roků. Ať ho vezmou. Jak bys chtěl chodit od šedesáti čtyř roků do důchodu? Mně je 59, letos mně bude 60. Nemůžu zametat a oni mě chtějí nechat až v šedesáti třech do důchodu. Já klidně můžu dělat ještě čtyři roky. Ale jak? Já ti řeknu jednu věc. Když budu jezdit s károu, tak to je v pohodě, ne? Voni to ale dávají pro mladý,“ shrnuje tento problém pan C. Jedná se přitom o taková povolání, na která není potřebná žádná kvalifikace a bez větších problémů by jejich výkon zvládal prakticky kdokoliv, s ohledem snad jen na zdravotní stav. Velká část lidí bez domova se přitom nachází právě v krizové věkové skupině, která zaměstnání hledá obtížně. Ve spojení s příslušností ke kategorii „bezdomovec“ u těchto lidí klesají šance k získání práce na minimum.

Zajímavé také je, že ne vždy musí být získání bydlení podmíněno získáním zaměstnání, nýbrž tento vztah může být i opačný, jako je tomu u paní A. „Dřív jsem podnikala, po roce čekání na invalidní důchod mi na úřadu práce nabídli rekvalifikaci. Tak jsem se rekvalifikovala. Pánské a dětské kadeřnictví. Náprava páteře, masáže, akupresura, pedikúra. Pak se to ale začalo hroutit, zůstala jen masáž. Ve městě, kde jsem bydlela, jsem jedenáct let masírovala doma. Teď mi lidi volají, ale nemám je kam vzít. V létě jsem ze známosti aspoň napravovala na dece v přírodě.“ Podobná rekvalifikace by se přitom mohla stát řešením pro mnoho bezdomovců. Při využívání možnosti rekvalifikace ve větším množství v rámci jedné oblasti by však zákonitě narostla konkurence mezi jednotlivými rekvalifikovanými a zanedlouho by se opět mohli ocitnout bez práce, respektive bez klientů. Především ale všichni stojí před stejným problémem jako paní A – není totiž snadné bydlení najít, tím spíše takové, kam by bylo možné klienty vodit. Paní A například určitým příjmem disponuje. Dostává invalidní důchod, který by pokryl měsíční nájem menšího bytu. Pronájem bytu je však podmíněn kaucí (obvykle ve výši tří měsíčních nájmů), kterou není schopná složit. Podle jejích slov by jí k bydlení stačila například garáž. Tu by si sice dovolit mohla,

stěží by si do ní však mohla vodit klienty. Ocitla se tedy v pověstném začarovaném kruhu.

Z rozhovorů jsem tedy došel k závěru, že v případě, že se člověk na ulici ocitne, nemožnost najít práci se pro něj stává největší překážkou v návratu k normálnímu životu. Bohužel přitom není možné vytvořit efektivní program pro uplatnění těchto lidí na pracovním trhu, neboť jejich přednostním zaměstnáním by docházelo k diskriminaci bydlících. Situace na pracovním trhu je obecně kritická, nabídka práce zdaleka nenaplnuje poptávku a před tuto skutečnost jsou postaveni všichni uchazeči bez rozdílu. Snad jedině, co bych mohl v tomto ohledu doporučit úřadům je, aby se pokusily dohlížet na to, aby při náboru zaměstnanců nebyli lidé bez domova diskriminováni před ostatními. Jsem si ale vědom, že tato kontrola by nebyla o nic snazší, než zabránění diskriminace starších lidí, ke které v dnešní době prokazatelně dochází.

Lidem bez přístřeší bych poradil, aby se nebáli poprosit o pomoc sociální pracovníky. Ať už by jejich přístup byl přátelský, nebo stejně byrokratický, s jakým se někteří klienti získali, ze zkušenosti mohu říct, že pracovníci nejen v tomto ohledu vždy rádi pomohou.

4 BEZDOMOVCI A KRIMINALITA

Fenomén bezdomovectví ovlivňuje dané město víc, než by se mohlo zdát. Nejde jen o nutnost změnit sociální politiku města a neustále ji přizpůsobovat. Velmi častým dopadem bezdomovectví je i nárůst kriminality v dané lokalitě. Bezdomovci přitom nemusí figurovat pouze jako pachatelé, často se naopak stávají cílem trestné činnosti.

4.1. Kriminalita bezdomovců

Drobná trestná činnost, ačkoliv je samozřejmě protizákonná a nepřijatelná, je u osob bez domova na jednu stranu pochopitelná. Mnohdy nemají jinou možnost jak si zajistit zdroje pro přežití, proto u nich dochází k drobným krádežím, především jídla, nebo šatstva. Může docházet i ke krádežím cenného zboží, např. elektroniky, za účelem prodeje. K drobným krádežím snadno přistoupí i takoví bezdomovci, kteří by se sami od sebe podobné činnosti nedopustili, kteří ale ve svém okolí mají další osoby s podobnými sklony, které je k takovému jednání dovedly.²⁶ U takovýchto drobných přestupků naštěstí zůstává, obecně lze tvrdit, že bezdomovci se nepodílí na organizované trestné činnosti ve větší míře, natož aby větší kriminální akce řídili.²⁷

Další oblastí kriminality v této sociální vrstvě může být užívání a distribuce drog. Ty se mohou pro uživatele stát určitým nástrojem pro únik z reality, stejně tak ale mohou být i samotnou příčinou bezdomovectví, s níž dotyčný ani po odchodu na ulici (nebo možná *právě* kvůli odchodu na ulici) stěží přestane.

Je zřejmé, že závislí lidé tvoří rizikovou skupinu osob, snáze propadajících sociálnímu vyloučení. Před zamyšlením se nad problémem je nutné si uvědomit, že kromě vzácně prováděných regionálních průzkumů neprobíhá v České republice žádný program pro evidenci množství osob bez domova. Evidovaná trestná činnost neodděluje trestné činy páchané bezdomovci či osob pod vlivem omamných látek. O problému v souvislosti s bezdomovectvím je tedy možné hovořit pouze v obecné rovině. V tomto

---

²⁶ MANDYS, Jan. *Bezdomovectví a kriminalita*. Ostrava, 2011. ConferenceObject. Ostravská univerzita v Ostravě, Katedra psychologie a aplikovaných sociálních věd.

²⁷ HRADECKÝ, Ilja a Vlastimila HRADECKÁ. *Bezdomovství - Extrémní vyloučení*. Praha : Naděje, 1996. s. 47. ISBN 80-902292-0-4.

kontextu můžeme pouze obecně říci, že faktory závislostí, kriminality a dalších sociálně nežádoucích jevů mají na bezdomovectví velký vliv.²⁸

Tímto v žádném případě nechci označovat bezdomovce za jediné pachatele těchto trestných činů, určitou míru těchto činů u nich však nelze popřít. Řada bezdomovců byla někdy v minulosti trestána odnětím svobody. Pojďme trochu blíže nahlédnout do tohoto aspektu.

V komunitě bezdomovců často odpadá strach z ostudy ze spáchaného přestupku. Trest odnětí svobody pro bezdomovce navíc představuje přístřeší a pravidelnou stravu, zábrany vzniklé vyhlídkou tohoto trestu bývají tedy podstatně nižší, než u majoritní společnosti.²⁹ Bezdomovci přitom nevidí odvrácenou stranu mince (která je pro „běžnou společnost další nevýhodou už tak nevídaného pobytu ve vězení), jako je rozbití struktury sociálních vazeb a dezorientace na trhu práce. Vězeň získává nízkou kvalifikaci i slabou motivaci k pracovnímu výkonu. Potenciální zaměstnavatelé navíc mohou na pobyt v ústavním zařízení pohlížet jako na určité stigma. Delší čas v ústavním zařízení vede velmi často i ke ztrátě zajištěného bydlení.³⁰

4.2. Kriminalita vůči bezdomovcům

4.2.1. Hate Crimes

Nadace EVZ si klade za cíl vyjádřit solidaritu s oběťmi takzvaného násilí z nenávisti (hate crime) a najít spřízněné organizace s obdobným cílem v Polsku, České Republice, na Ukrajině a v Rusku. V publikaci „Zapomenuté oběti“ se zapojení výzkumníci snaží přiblížit problematiku hate crimes, představit jednotlivé skupiny, důvody ohrožení a možnosti pomoci. Právě bezdomovci přitom podle EVZ tvoří významně ohroženou skupinu.³¹

Ludmila Čírtková ve své publikaci „Forenzní psychologie“ dělí Hate crimes na čtyři různé kategorie. Stojí za povšimnutí, že bezdomovci mohou být vnímáni jako oběť nejméně tří ze čtyř kategorií. Jsou to:

---

²⁸ POLÁČEK, Michal. Dopad problematiky závislostí v oblasti kriminality a sociálního vyloučení. In: *Sociální vyloučení a ztráta domova v kontextu závislostí*. Olomouc: Charita Olomouc, 2007. s.14-15. ISBN 978-80-239-9765-1.

²⁹ ŠTĚCHOVÁ, M.; LUPTÁKOVÁ, M.; KOPOLDOVÁ, B. *Bezdomovectví a bezdomovci z pohledu kriminologie*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci; 2008. s.49. ISBN 978-80-7338-069-4.

³⁰ MAREK, Jakub, Aleš STRNAD a Lucie HOTOVCOVÁ. *Bezdomovectví v kontextu ambulantních a sociálních služeb*. Praha: Portál, s.r.o., 2012. s.39-40. ISBN: 978-80-262-0090-1.

³¹ *Zapomenuté oběti: Násilí a poradenství pro jeho oběti v ČR*. Praha: Foundation „Rememberance, Responsibility and Future“, Kulturbüro Sachsen e. V. In IUSTITIA, o.s., 2010. s.170. ISBN 978-80-254-8088-5.

- Zážitekové extremistické násilí: Obvykle spontánní a nepřipravené. Může fungovat jako cesta k získání uznání. Tato forma násilí totiž zpravidla vždy upoutá pozornost veřejnosti a médií. Osoby bez přístřeší se neznárodně stávají terčem tohoto násilí čistě pro pobavení útočníků, jak bude ukázáno dále.
- Extremistické násilí reaktivní obavy: Funguje jako reakce na určitou skutečnost, obvykle z důvodu nějaké formy ohrožení, např. ohrožení životního stylu, nebo životního prostoru. Od některých menšin (neboť snad vždy jde o údajné ohrožení většiny menšinou) je jako hrozba vnímáno např. omezení práva na pracovní místo, to se ale týká spíše různých etnik a přistěhovalců. Reaktivní násilí vůči bezdomovcům se dá očekávat spíše z obavy o narušení prostoru a tedy i bezpečí dané lokality. Nemusí přitom jít pouze o bezdomovce přežívající na různých squatech, ale i o právoplatné uživatele sociálních zařízení.
- Extremistické násilí misionářské povahy: Výraznou známkou tohoto typu hate crimes je fanatismus. Jeho vykonavatelé považují za svou povinnost zbavit svět toho, co považují za zlo. Bezdomovci nejsou typickými oběťmi tohoto typu násilí, uvádím jej pouze pro úplnost.
- Organizované násilí z nenávisti: Pácháno více pachateli najednou ve jménu konkrétní skupiny. Projevuje se velmi závažnými útoky, jejichž prostřednictvím chce skupina vyslat určité poselství. Členové se sdružují na delší dobu a vzájemně se vnímají jako skupina. To je jeden z prvků, odlišujících tuto formu násilí od zážitkových útoků z první kategorie. K šíření poselství často používají masmédiá, především internet. Typickým příkladem by bylo hnutí skinheads, nebo různé teroristické sítě. Skupiny zaměřené vůči bezdomovcům v takto závažné míře zatím nevznikají, v menším měřítku však k podobným organizovaným útokům dochází, např. níže zmíněná skupina Plameňák.

Velká část bezdomovců se během života na ulici setkala s odmítnutím služeb, které jsou běžným občanům obyčejně bez problémů dostupné. Nejen to může působit negativně na jejich sebevědomí a lidskou důstojnost. To se promítá jednak do chování a vyhledávání ústraní u nich samotných, může to ale ovlivnit (a často ovlivňuje) chování veřejnosti vůči těmto osobám. Veřejnost se k bezdomovcům staví negativně, přičemž v mnoha případech nezůstává jen u odmítavého postoje, nýbrž může negativita dospět až k agresi a násilí. Někteří jedinci se vůči bezdomovcům chovají tak, jako by si ani

neuvědomovali, že i oni jsou lidé, nikoliv nějaký podřadný druh, vůči kterému si mohou dovolit naprosto cokoliv. Jimi vyvinutá agresivita se může vystupňovat až po smrt bezdomovce. K tomu především ve větších městech opakovaně dochází.

Jen některé případy násilí vůči bezdomovcům:

- Podpálení dvou pražských bezdomovců v květnu 2005. Jeden z napadených byl polit benzinem a podpálen ve spaní na lavičce v parku. Ke stejnému útoku na druhého napadeného došlo v tramvaji. Oba poškození vyvázli s těžkými zraněními.
- V dubnu 2006 došlo v Plzni k napadení tří osob bez přístřeší nedaleko jejich příbytku. Dva byli ubiti tvrdým předmětem, třetí muž byl zraněn.
- Za útok v květnu 2005 byli odsouzeni tři mladíci. Ti se jedné noci domluvili, že „jen tak pro zábavu“ zbijí dva bezdomovce na opavském nádraží. Pro tento účel se vyzbrojili dlažebními kostkami a dřevěným kulem. Na bezdomovce útočili těmito nástroji, posléze jim skákali po krku a hlavě, načež je nechali ležet na zemi a odešli. Jeden z mužů zraněním hlavy podlehl, druhý byl po převozu do nemocnice zachráněn.
- Výše zmíněný případ z Plzně nebyl v tomto městě jediným. Počátkem stejného roku otrásla celou zemí činnost skupiny Plameňák, sympatizující s neonacistickým hnutím. Tato skupina se bavila tím, že přepadávala snadné cíle, především právě bezdomovce, fyzické útoky natáčela a pořízené nahrávky zveřejňovala na internetu.³²

Že ani pardubičtí bezdomovci nemusí být v tomto ohledu výjimkou, bohužel dokazuje incident, ke kterému došlo v roce 2010 – útok na dva bezdomovce, který skončil smrtí jednoho z nich. Pardubický deník popsal incident takto:

„Mladíci, z nichž tři v tu dobu navštěvovali pardubickou střední zdravotnickou školu, si vyšli do sadů posilnění alkoholem s tím, že se chtějí s někým poprat. Jejich sen se jim za chvíli splnil, avšak na ukojení svých choutek si vybrali příliš tvrdý oříšek. „Potkali čtyři sportovce z nedalekého vodáckého oddílu. Ti je však vypráskali,“ uvedla k rozsudku předsedkyně hradeckého krajského soudu Anna Bímová. Dodala, že ani tato

---

³²HRADECKÝ, Ilja. *Konflikt, bezdomovci a veřejný prostor*. Profily bezdomovství v ČR. Praha, 2006. s. 20.

skutečnost mladíky nijak nezastavila. „Naopak je ještě více vybudila a chtěli si jiným útokem, pokud možno na slabších jedincích, zvednout pošramocené sebevědomí,“ řekla Bímová.

Příležitost se jim naskytla jen o pár metrů a okamžiků dál. Na trávě zahlédli dva, podle nich bezdomovce. „Zákeřně se rozdělili do trojic a obestoupili je. Poté Bláha s rozběhem zaútočil na Lubomíra Potůčka a dal mu ránu pěstí. Stalo se tak v době, kdy k němu byl otočen zády. Tím jej srazil k zemi, kde do něj následně kopal. Tohoto útoku se účastnil i Tábořský a Šebrle,“ uvedla soudkyně. Mezitím Špitzer srazil na zem Jičínského, který chtěl svému kamarádovi pomoci. Několikrát jej udeřil pěstmi do obličeje a kopal ho do hlavy a hrudníku. Do útoku se zapojil i mladistvý a obžalovaný Stroukal,“ stálo v obžalobě.³³

Podle jednoho z oslovených EVZ jsou bezdomovci obecně častými oběťmi přímého násilí, ale i krádeží dokladů, posléze identity.³⁴ Jejich už tak těžký úděl v tomto ohledu ještě zhoršuje fakt, že kvůli „hate crimes“ bezdomovci spadají do kritické skupiny, u níž často dochází k reviktimizaci-jednotlivci se tedy často stávají oběťmi trestné činnosti opakovaně. V tomto případě platí pravidlo, že se pachatel vrací na místo činu. Pokud se tedy bezdomovec jednou stane obětí trestného činu, zvyšuje se pravděpodobnost opakování tohoto činu. Opakovaná reviktimizace přitom není výjimkou, ale spíše pravidlem.³⁵ Může jít o opakované fyzické napadení, pokud se bezdomovec pravidelně zdržuje na konkrétním místě. Stejně tak se může jednat o opakované vykrádání jejich příbytků. U pachatelů je v tomto případě recidiva podmíněna nejen pravidly, které k tomu vedou v případě okrádání bydlících (především možnost znovu odcizit nově doplněné věci a také již dříve nabytá znalost terénu), ale i snížená důvěryhodnost bezdomovců a jejich malá ochota krádež vůbec hlásit.

Pracovnice institutu pro kriminologii a sociální prevenci Štěchová, Luptáková a Kopoldová označují za časté pachatele násilí vůči bezdomovcům skupiny mladých lidí, ale i příslušníky etnických a národnostních menšin, především Rusy, Bělorusy a

³³ VAŇOUS, Petr. *Mladíci ukopali bezdomovce. Odsedí si 49 let.* [online]. 2012-01-21--- [cit. 2014-01-10]. Dostupné na World Wide Web: <<http://pardubicky.denik.cz/zlociny-a-soudy/mladici-ukopali-bezdomovce-odsedi-si-cc12.html>>.

³⁴ *Zapomenuté oběti: Násilí a poradenství pro jeho oběti v ČR.* Praha: Foundation „Rememberance, Responsibility and Future“, Kulturbüro Sachsen e. V. In IUSTITIA, o.s., 2010. s.37. ISBN 978-80-254-8088-5.

³⁵ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forezní psychologie.* Plzeň: Aleš Čeněk s.r.o., 2004. s. 119. ISBN 80-86473-86-4.

Romy.³⁶ Práce také odkazuje na tvrzení Alice Bezouškové, podle níž jsou nejčastějšími pachateli násilí vůči bezdomovcům policisté, tedy orgány, od nichž se naopak očekává pomoc v podobných případech. Ti prý při řešení incidentů s bezdomovci používají nepřiměřené násilí. Za účelem násilí prý často městská policie vyváží osoby bez přístřeší za město, kde je zbijí a následně ponechají.³⁷

Ani v řádném angažování při vyšetřování trestné činnosti vůči bezdomovcům často policie nevyvíjí takovou aktivitu, jak by se od ní očekávalo. Je zřejmé, že označovat každý konflikt, v němž figurují bezdomovci, za násilí z nenávisti by bylo podobně absurdní, jako jakýkoliv čin proti Romům označovat za projev diskriminace. Bezdomovci nejsou napadáni jen útočníky z řad bydlících, dochází u nich i k vnitřním konfliktům, např. bojům o území. Ať tak, nebo tak, u policie lze v případech kriminality vůči bezdomovcům pozorovat menší ochotu vůbec se případem zabývat. Není výjimkou, že začnou vyšetřovat teprve případy, kde jsou napadení těžce zraněni, či dokonce usmrceni, jako ve výše uvedených příkladech. S tím pak souvisí i menší chuť bezdomovců případ vůbec hlásit, neboť mají pocit, že žaloba k ničemu nepovede, naopak může pachatele vyprovokovat k další aktivitě vedoucí k pomstě.³⁸

4.2.2. Agrese vůči pardubickým osobám bez přístřeší

To, zda obyvatelé Pardubic vyvíjejí vůči bezdomovcům agresi nebo jinou trestnou činnost, samozřejmě hraje v jejich životech klíčovou úlohu. Stejně tak i jejich vztahy k policistům, posléze přístup policistů k tomuto odvětví kriminality. Jak jsem již uvedl, v mnoha městech se policie staví vůči bezdomovcům lhostejně, nebo dokonce sami zneužívají jejich relativní bezmocnosti a bezostyšně je fyzicky napadají. Účastníkům výzkumu jsem se proto tázal, cítí-li se veřejností ohroženi a zda se podle svého názoru mohou na policii bez problému obrátit.

Jediný, kdo v této otázce nemá jasno, je pan C. Během svého pobytu na ulici přišel s policisty do bližšího kontaktu jednou, když ho policisté převáželi na záchytnou

³⁶ ŠTĚCHOVÁ, M.; LUPTÁKOVÁ, M.; KOPOLDOVÁ, B. *Bezdomovectví a bezdomovci z pohledu kriminologie*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci; 2008. s.51. ISBN 978-80-7338-069-4.

³⁷ BEZOUŠKOVÁ, Alice. *Výcviky zvyšují dovednosti profesionálů*. In: Zpravodaj BKB. 2004, č.2. Praha: Bílý kruh bezpečí, 2004. ISSN 1213-8282.

³⁸ *Zapomenuté oběti: Násilí a poradenství pro jeho oběti v ČR*. Praha: Foundation „Rememberance, Responsibility and Future“, Kulturbüro Sachsen e. V. In IUSTITIA, o.s., 2010. s.174. ISBN 978-80-254-8088-5.

stanici. Kromě tohoto setkání neměl důvod přítomnost policie vyhledávat. Na druhou stranu je však pozitivní zjištění, že ani policie nedělala bezdůvodně problémy jemu.

Za laxní přístup nicméně ani největší skeptik nemůže označit způsob, jakým policisté pomohli paní A.

„Vrátil bych se k polici. Říkala jste, že s nimi máte dobrou zkušenost?“

„Velice dobrou.“

„Takže si na vás někdo z veřejnosti dovoloval?“

„Jednou, když jsem ještě byla na squatu, tak jsem tam seděla na matraci. Měla jsem nový telefon, hrála jsem si s ním, najednou se otevřely dveře a někdo přišel. Telefon jsem dala za matraci, jenže vyklouznul. Říkali, že potřebujou vařit (drogy). Řekla jsem, že jim s tím nepomůžu, jeden z nich se začal ptát na lékárnu, tam jsem je poslala. No a mezitím jak mě jeden zabavoval, druhý vzal batoh, telefon a byl pryč. Tak jsem vytáhla druhý telefon.“

„Druhý? To jste na svou situaci bohatá.“

„To mi říkal i pan policista. (směje se) Že on sám má jen jeden. Ale to je potřeba. On mi ukradnul zrovna pracovní, s čísly na zákazníky. Zavolala jsem na ten ukradený, jeden z nich to vzal a já povídám ‚Prý nabízíte erotické služby.‘ ‚To zrovna ne.‘ Podle hlasu jsem poznala, který z nich ho má, položila a zavolala policii. Během pěti minut byli naproti squatu, nabrali mě do auta, a že prý pojedeme, kde jsou. Tak mě svezli kolem Globusu a Intersparu. Pak jsem šla pěšky, že víc pro mě udělat nemůžou. Tak přijdu na squat a ztratil se mi spacák. Ten jsem teda nepoužívala, používali ho ti, co tam byli se mnou. Najednou kolem páté hodiny se otevřely dveře, a že prý tady nechal krabici vína. Povídám ‚Tady je.‘ On že si ji vezme. Já povídám ‚Vy jste mi vzal spacák?‘ ‚Jo, já si potřeboval odpočinout.‘ A že pro něj dojde. V tu chvíli jsem volala 158. Přijela tři auta, v každém dva velcí chlapi, černé čepice, obušky, Kanady. Vlítli tam a vybušili ho aby přiznal barvu, jak se jmenuje ten druhý a kde je. Prý ho taky okradl, sebral mu 250 korun a ztratil se mu v Globusu.“

Ta dále chválí i strážníky městské policie. Ti ji v jejím příbytku navštěvují. Přestože vědí, že se nachází na cizím pozemku, nemají prý dle svých slov důvod ji vyhánět. Nezakazují ani rozdělávat oheň, pouze upozorní, aby nebyl zbytečně velký. Spíše se obávají o její zdraví během zimy. Paní A si je naprosto jistá, že pokud by si vůči ní kdokoliv dovoloval, postačí jí zavolat a strážníci okamžitě zakročí. Obdobně vnímá policii i pan D, který s paní A přebývá.

„S policií zkušenost máte?“

„Ti sem občas choděj. Státní, první co udělá, že mi tady vykope nože ze špaluku, aby mě prej něco nenapadlo, protože ví, že umím házet nožema. Tak to nahází do příkopu, abych neblbnul. Ale to jen tak ze srandy. Normálně tady s náma třeba hodinku kecaj, daj si kafe...“

„A kdyby byl problém, můžete se na ně spolehnout?“

„Jo, to nám řekli sami měšťáci. Kdyby cokoliv, okamžitě volat sto padesát šest a přijedou.“

Pan D je také jediným účastníkem, který popisuje určitou podobu konfliktu s veřejností, byť tento konflikt nepovažuje za nijak závažný. Opakovaně se stal cílem slovního napadání. „Hulákaj tady ze stezky, ale to mě nepumpuje. Jednou hulákali dost, tak jsem tam šel a říkám jim ‚pánové, to se může stát každému. Nerozsvícený světla na kole cestou z hospody, nalitej, jako já, dvěstě korun pokuta, exekuce a už v tom lítáte. A to budete koukat. To nebudete mít třicítku výplatu. Budete rádi, když vám přijde od maminky pětitisícovka.‘ Celou dobu, co jsem mluvil, tak jen drželi hubu a koukali.“ S fyzickým násilím se zatím potýkat nemusel, ani z možnosti útoku nemá obavy. „Dokud jich nepřijde pět, nevadí, do třech bych to zvlád.“

Tolerantně se pardubičtí policisté zatím vždy chovali i k panu B.

„Na svém současném shelteru jsi krátce, předtím jsi byl kde?“

„Ve starým vojenským prostoru, pod mostem.“

„Takže jsi tak trochu squatil? A tam o tobě policajti věděli?“

„Věděli, vždyť tam byli, několikrát.“

„A nevyháněli vás?“

„Ne, jen nás upozorňovali, ať si dáваме pozor na ten oheň a neděláme ho moc velké. Jsme neměli stany, jen takový molitany.“

„Ale být problémy s veřejností, tak to nenechaj jen tak ne?“

„Určitě ne, ale asi to bylo o tom, že viděli, že se chováme slušně, takže nám řekli, že sme slušný chlapi. Takže tam asi něco je, jo? Viděls mě, vybírám ty konřasy, ale po mě nevidíš, že by něco spadlo. Když spadne, tak to seberu a dám nazpátek. Takže se snažím bejt slušnej, rozumíš, čistotnej. Abych neďál problémy.“

„A ty jsi měl problémy, že by po tobě přímo v Pardubicích někdo z veřejnosti šel?“

„Ne. Ale nikdy jsem nikde nespal, že bych byl úplně na šrot a někde překážel. Mně se to nestává, že bych nevěděl, co dělám.“

Je tedy zřejmé, že pardubičtí bezdomovci se obětmi policejního násilí nestávají, naopak s policisty obvykle udržují překvapivě přátelské styky. Z jednoho vzorného zásahu si sotva mohou dovolit generalizovat, zdá se ale, že ani bezpečí lidí bez domova není

policistům lhostejné a jsou připraveni bránit jejich práva. Ani pardubická veřejnost zřejmě není vůči bezdomovcům zbytečně nepřátelská. Mnohé příbytky jsou umístěny tak, že přímo kolem nich denně projdou stovky lidí a přestože před jejich zraky nejsou tyto *shelters* nijak chráněny, nikdo vůči nim špatné úmysly neprojevuje. Někteří dotazovaní dokonce uvedli, že během „fárání“ (prohledávání kontejnerů za účelem nalezení jídla, nebo čehokoliv jiného, co by mohli využít) byli osloveni lidmi, kteří dělali pořádek v domácnosti a potřebovali se zbavit něčeho, co by lidé bez domova mohli využít. Následně pak fárajícím bezdomovcům věnovali například staré šatstvo, nebo jídlo. Jeden ze známých pana D takto přišel k plné tašce masa, které někomu jen zabíralo místo v mrazničce. „Často to vypadá, jako by nám to do kontejnerů lidi chystali. Pardubického bezdomovce poznáte tak, že chodí ve značkovém oblečení,“ směje se paní A.

Vražda bezdomovce z roku 2010 se takto tedy zdá být ojedinělým případem. Navíc zřejmě nešlo o typický projev násilí z nenávisti, zavražděný muž se pouze nacházel ve špatnou chvíli na špatném místě.

V Pardubicích se tedy podle výzkumu měli lidé bez přístřeší mít na pozoru spíše před drobnější kriminalitou a připravit se na to, že občas mohou být slovně napadáni, případně se stát cílem tzv. symbolického násilí. Tímto pojmem se nemyslí násilí v doslovném slova smyslu, ale spíše projevy stigmatizace spojené s bezdomovectvím, v podstatě prosté pohrdání.³⁹ Bezdomovec se například může setkat s opovržlivými pohledy a posměšky, může zaregistrovat, že se mu lidé v prostředcích hromadné dopravy vyhýbají, nebo že rodiče od nich na ulici drží dál své děti. Symbolické násilí s velkou pravděpodobností negativně zapůsobí na psychiku cíle tohoto násilí, nedá se však předpokládat, že migrací by se daný jedinec tohoto stigmatu zbavil.

Závěrem lze dodat, že zmíněná drobná kriminalita nemusí pocházet nutně ze strany „bydlících“, nýbrž, jak uvádí paní A, „bezdomovec klidně okrade bezdomovce. Hyenismus.“

---

³⁹ VAŠÁT, Petr. Mezi rezistencí a adaptací: Každodenní praxe třídy nejchudších. *Sociologický časopis*. [online]. 02/2012 [cit. 2014-06-13]. ISSN 2336-128X. Dostupné na World Wide Web: <<http://sreview.soc.cas.cz/cs/issue/137-sociologicky-casopis-czech-sociological-review-2-2012/3025>>

5 SOCIÁLNÍ SLUŽBY PRO BEZDOMOVCE

Bezdomovci nejsou na řešení svého údělu sami. Někdy (kupodivu ne tak často, jak by se dalo očekávat, viz podkapitola 2.4.) hledají pomoc u rodiny a přátel. Pokud tuto možnost nemají, nebo ji z nějakého důvodu nechtějí využít, stále mohou hledat pomoc u státu, posléze u dalších činitelů, jako jsou jednotlivá města, nebo různé církve.

5.1. Změna v politice řešení bezdomovectví

Vlna bezdomovců se objevila počátkem 90. let 20. Století. Bezdomovci pocházeli z řad lidí sice zaměstnaných, nikoliv však aktivně pracujících, z řad vězňů, propuštěných díky amnestii Václava Havla a část bezdomovců byla také „produktem“ právě se odhalující drogové scény. Síť sociálních služeb tehdy prakticky neexistovala a bezdomovci tak byli odkázáni sami na sebe. Toto období se stalo érou squatů. Teprve počátkem 21. století se však rozvinula spolupráce mezi neziskovým sektorem a veřejnou správou. V té době začalo být bezdomovectví vnímáno jako sociální záležitost.⁴⁰ Vstup do Evropské unie se pak stal mezníkem změny těchto trendů.

Ačkoliv fenomén bezdomovectví nebyl v rámci Evropy žádnou novinkou, totéž se nedá říct o prudkém růstu počtu bezdomovců a změně struktury této společenské vrstvy. Toto se netýká jen zjevných bezdomovců, ale i jedinců a rodin žijících v nevyhovujících či nejistých podmínkách. Nemusí jít pouze o ty, kteří si za svůj stav „mohou sami“ (např. alkoholismem nebo jinou závislostí), svou vinu nesou i vnější faktory jako nedostatek levných bytů, vysoká nezaměstnanost a rostoucí úroveň chudoby. Podle Petra Mareše je bezdomovectví „více než nedostatkem přístřeší a více než chudobou. Je součástí širšího procesu marginalizace, založeného na neschopnosti bezdomovců participovat na způsobu života, který je standardní pro většinu populace.“⁴¹

Počet bezdomovců stále stoupal, alespoň podle výsledků sčítání v největších českých městech-v Praze a v Brně. Bezdomovec po odchodu na ulici obvykle neví kudy kam. Potřebuje pevnou oporu, místo, kde se může ohřát. Má své fyziologické potřeby,

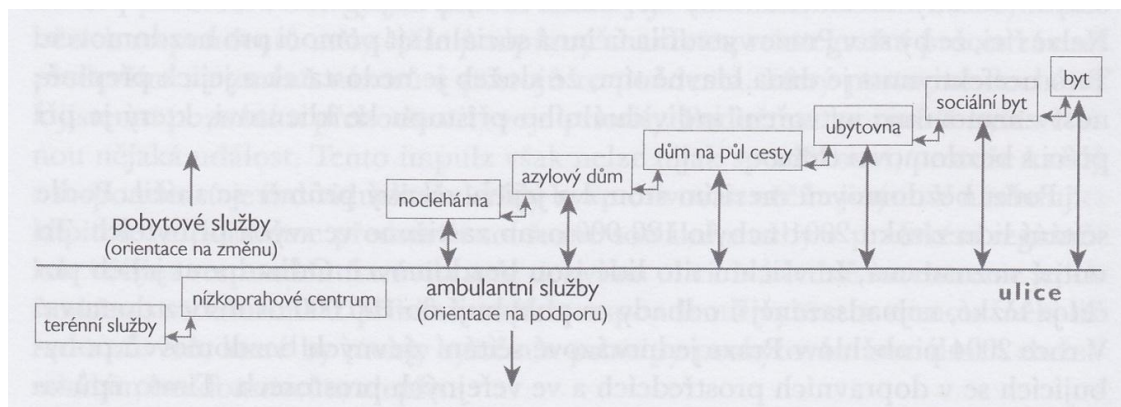
⁴⁰ VÁGNEROVÁ, Marie, Jakub Marek a Ladislav Csémy. *Bezdomovectví jako alternativní existence mladých lidí*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2013. s. 305. ISBN 978-80-246-2209-5.

⁴¹ MAREŠ, Petr. *Sociologie nerovnosti a chudoby*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1999. s. 57-58. ISBN 80-85850-61-3.

potřebuje ošacení, obuv a osobní hygienu. Často je bez dokladů. Někteří starší jedinci nedostávají důchod, potřebují pomoc při podání žádosti.⁴²

Z důvodu stále stoupajícího počtu bezdomovců se jevílo jako nutnost změnit systém sociálních služeb. Po roce 1989 došlo ke změnám ve všech oblastech života. Podle nové koncepce plní stát v sociální politice tři základní role. Vytváří podmínky pro zabezpečení co nejširšího okruhu sociálních potřeb občanů vlastními silami, zasahuje tam, kde občan nebo rodina nestačí zabezpečit své potřeby vlastními silami a také tam, kde chce občana určitým způsobem stimulovat, podpořit, nebo chránit.⁴³

Ani tato intervence ze strany státu nedokázala bezdomovectví zcela zažehnat a bylo potřeba rozšiřovat síť sociálních služeb pro bezdomovce. Tyto služby se u nás dělí na tři úrovně: Nejnižší vrstvu tvoří terénní práce, dále rovina nízkoprahových středisek a nejvyšší vrstvou je systém pobytových služeb (viz obr. 1).

Obrázek 1: Odstupňovaný reintegrační systém služeb pro bezdomovce používaný v České republice.⁴⁴

Většina služeb a organizací pro bezdomovce v ČR je spojená jednou skutečností-napojením na některou církev, nebo náboženskými principy zmíněnými ve stanovách. Jedinou výjimku tvoří služby zaštitěné Červeným křížem.⁴⁵ Jinak tomu není ani v Pardubicích, kde organizace fungují pod záštitou centra SKP- Střediska křesťanské pomoci.

⁴² HRADECKÝ, Ilja a Vlastimila Hradecká. *Bezdomovství-extremní vyloučení*. Praha: Naděje, 1996. s.55. ISBN 80-902292-0-4.

⁴³ KNAUSOVÁ, Ivana. *Kapitoly z historie sociální politiky*. Vydání 1. Olomouc: Univerzita Palackého, 2011. s. 52. ISBN 978-80-244-2865-9.

⁴⁴ MAREK, Jakub, Aleš STRNAD a Lucie HOTOVCOVÁ. *Bezdomovectví v kontextu ambulantních a sociálních služeb*. Praha: Portál, s.r.o., 2012. s. 306. ISBN: 978-80-262-0090-1.

⁴⁵ MATOUŠEK, Oldřich, Jana Koláčková a Pavla Kodymová. *Sociální práce v praxi*. Praha: Portál, s.r.o., 2005. s. 328. ISBN 80-7367-002-X.

Poskytování sociálních služeb je řízeno Standardy kvality sociálních služeb z roku 2002. Přestože se týká všech sociálních služeb, každá organizace si podobu provozního řádu vypracovává samostatně podle charakteru daného sociálního zařízení, přičemž je stále pohlíženo na potřeby klientů i na pracovníky. Kvality musí být vždy měřitelné podle určitých kritérií. Standardy se dělí do tří různých skupin a to na standardy *procedurální* (cíle a způsoby poskytování služby, ochrana práv uživatelů služeb, jednání se zájemcem o sociální službu, smlouva o poskytování sociální služby, individuální plánování a průběh sociální služby, dokumentace o poskytování sociální služby, stížnosti na kvalitu nebo způsob poskytování služby, návaznost poskytované sociální služby na další dostupné zdroje), *personální* (personální zajištění sociální služby, pracovní podmínky a řízení poskytování služeb, profesní rozvoj zaměstnanců a pracovních týmů) a *provozní* (místní a časová dostupnost poskytované služby, informovanost o poskytované službě, prostředí a podmínky pro poskytování služeb, nouzové a havarijní situace, zajištění kvality služby, ekonomika).⁴⁶

5.2. Dům na půli cesty

Dům na půli cesty je zařízení, poskytující pobytové služby osobám do 26 let, které po dosažení zletilosti opouštějí školská zařízení pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy, osobám z jiných zařízení pro péči o děti a mládež a osobám propuštěným z výkonu trestu odnětí svobody, nebo ochranné léčby. Dům na půli cesty poskytuje ubytování v prostředí se znaky bydlení v domácnosti, pomoc při upevnění kontaktu s rodinou, podporu při využívání běžně dostupných služeb, sociálně terapeutické činnosti pro rozvoj osobních a sociálních schopností a také pomoc při vyřizování běžných záležitostí. Také pomáhá budovat a rozvíjet pracovní návyky a dovednosti nezbytné pro integraci na trh práce.⁴⁷ Klientům domu vzniká povinnost pracovat nebo studovat.⁴⁸

---

⁴⁶ PRŮDKOVÁ, Táňa a Přemysl NOVOTNÝ. *Bezdomovectví*. Praha: TRITON, 2008. s. 41-42. ISBN 978-80-7387-100-0.

⁴⁷ KRÁLOVÁ, Jarmila a Eva RÁŽOVÁ. *Sociální služby a příspěvek na péči*. Olomouc: ANAG, spol s.r.o., 2012. s. 102-103. ISBN 978-80-7263-748-5.

⁴⁸ PRŮDKOVÁ, Táňa a Přemysl NOVOTNÝ. *Bezdomovectví*. Praha: TRITON, 2008. s. 48. ISBN 978-80-7387-100-0.

Pardubický dům na půli cesty pojme až jedenáct klientů, ubytovaných v jednolůžkových pokojích.⁴⁹ Své služby nabízí od roku 2000, pod záštitou sdružení SKP-CENTRUM funguje od 1. ledna 2007.⁵⁰

5.3. Nízkoprahové denní centrum

Nízkoprahové denní centrum je zařízení, kde si klienti mohou odpočinout v čistém a suchém prostředí, najíst se, nebo si obstarat osobní hygienu. Zajišťují možnost uvařit si vlastní jídlo, většinou je zde ale také možnost jídlo si za symbolickou cenu zakoupit na místě. Součástí bývá i šatník, kde mohou klienti zdarma, nebo za symbolickou cenu obdržet šatstvo, některá centra nabízí také možnost praní a žehlení oblečení. Při prvním kontaktu jsou klienti podrobeni vstupnímu rozhovoru, po celou dobu dalších návštěv je jim pak k dispozici personál denního centra, s kterým si mohou kdykoliv pohovořit. Personál klientům poskytuje informace, poradenství, v případě potřeby a zájmu také krizovou intervenci. Za cíl si centra dávají motivovat bezdomovce k reintegraci, zlepšit jejich informovanost a komunikaci s institucemi, nebo např. podpořit kontakt klientů s rodinou.⁵¹

5.4. Azylový dům pro muže, Azylový dům pro ženy a matky s dětmi

Posláním azylového domu je poskytnout ubytování na přechodnou dobu osobám v nepříznivé sociální situaci spojené se ztrátou bydlení. Doba ubytování zpravidla nepřesahuje jeden rok.

Azylový dům musí vytvořit podmínky pro samostatnou přípravu jídla, nebo poskytnout pomoc s touto přípravou. Nad rámec této povinnosti také může stravu přímo poskytnout a to s ohledem na věk, zásady racionální výživy a potřeby dietního stravování jednotlivých klientů. Dále je nutné klientům umožnit celkovou hygienu těla, vytvořit podmínky pro zajištění úklidu, praní a žehlení osobního prádla a pravidelnou

---

⁴⁹ *DŮM NA PŮLI CESTY* [online]. [cit. 2013-11-17]. Dostupné na World Wide Web: <<http://www.skp-centrum.cz/osoby-bez-pristresi/dum-na-puli-cesty/>>.

⁵⁰ *PARDUBICKÝ DŮM NA PŮLI CESTY NEZANIKL* [online]. 2007-03--- [cit. 2013-11-17]. Dostupné na World Wide Web: <<http://http://www.pardubice.cz/zpravy/spolecnost/pardubicky-dum-na-puli-cesty-nezanikl>>.

⁵¹ PRŮDKOVÁ, Tárna a Přemysl NOVOTNÝ. *Bezdomovectví*. Praha: TRITON, 2008. s. 43. ISBN 978-80-7387-100-0.

výměnu ložního prádla. I azylové domy se snaží pomoci klientům prohloubit a obnovit vztahy s rodinou. Také se snaží o brzké nalezení zaměstnání a stálého ubytování.

Pro přijetí do azylového domu musí klient nejprve prokázat schopnost pravidelně platit za ubytování. Za tímto účelem předloží potvrzení o zaměstnání. Pokud je nezaměstnaný, tuto schopnost prokazuje dokladem o příspěvku na živobytí, případně o doplatku na bydlení. Na doplatek na bydlení má žadatel nárok, pokud jeho příjem dosahuje částek živobytí, ale nepostačuje k zabezpečení odůvodněných nákladů na bydlení.⁵²

Po přijetí klienta do azylového domu je mu za pomoci sociálního pracovníka vypracován osobní plán, obsahující především cíle, kterých chce klient dosáhnout (nejčastěji získání práce, ubytování, ale i například nalezení partnera) a způsoby dosažení těchto cílů. Mezi zaměstnance azylových domů často patří také psychologové, psychoterapeuti, lékaři a zdravotní sestry, popřípadě dům s těmito pracovníky externě spolupracuje. Po dobu ubytování je tedy klientům poskytována komplexní péče.

Azylový dům pro muže je určen především mužům od 18 let. V České republice se nevyskytují azylové domy pro otce s dětmi.⁵³

Azylový dům pro muže v Pardubicích poskytuje alespoň možnost ubytování synů od 15 let. Kapacita domu je 23 lůžek, rozložených do pěti pokojů čtyřlůžkových a jednoho třílůžkového.⁵⁴ Po stránce stravování nabízí plně vybavenou kuchyňku, příprava jídla je již na klientech samotných.

Azylové domy pro ženy jako takové se nijak výrazně neodlišují od azylových domů pro muže. Často jsou ale spojeny s azylovým domem pro matky s dětmi a vzhledem k této skutečnosti „přebírají jejich podobu“. Azylové domy pro matky s dětmi jsou určeny osamělým matkám s malými dětmi a těhotným ženám, které se ocitly v nepříznivé životní situaci. Vyznačují se svým specifickým vnitřním uspořádáním. Pokoje jsou přizpůsobené pro pobyt dětí, součástí domu bývají dětské koutky s hračkami. Zařízení je navíc většinou umístěné v blízkosti základní školy. Jak je z názvu patrné, toto zařízení je určené především ženám. Pokud však o pomoc a ubytování požádá otec, který se se svými malými dětmi ocitnul v nouzi, záleží pouze

---

⁵² KRÁLOVÁ, Jarmila a Eva RÁŽOVÁ. *Sociální služby a příspěvek na péči*. s. 101-102, 123-124.

⁵³ PRŮDKOVÁ, Tárna a Přemysl NOVOTNÝ. *Bezdomovectví*. Praha: TRITON, 2008. s. 45-46. ISBN 978-80-7387-100-0.

⁵⁴ AZYLOVÝ DŮM PRO MUŽE [online]. [cit. 2013-11-17]. Dostupné na World Wide Web: <<http://www.skp-centrum.cz/osoby-bez-pristresi/azylovy-dum-pro-muze>>.

na ochotě pracovníků, zdali i jemu nabídnou své služby. Pomoc není vyloučená i díky skutečnosti, že každá matka má pro sebe a své potomky přidělen vlastní pokoj.⁵⁵

Pardubický Městský azylový dům pro ženy a matky s dětmi je členěn do sedmi bytových jednotek, které dohromady disponují 50 lůžky ve 24 pokojích. I zde je pro uživatelky k dispozici kuchyně pro samostatné připravování potravy. Mezi další služby patří např. pomoc při výchově dětí, nebo při hospodaření s prostředky.⁵⁶

5.5. Noclehárny

Noclehárny jsou zařízení, poskytující ambulantní služby osobám bez přístřeší, majícím zájem o využití hygienického zařízení a přenocování. Zajišťují podmínky pro běžné úkony osobní hygieny a pro celkovou hygienu těla. Hlavní náplní nocleháren však je zajištění bezpečného přenocování, včetně zajištění výměny ložního prádla.⁵⁷

Na rozdíl od azylových domů, noclehárna neklade nároky na finanční zajištění klientů, přespat zde může kdokoli, disponující malou částkou na úhradu noclehu. Nocleh je placen jednorázově a zahrnuje právě jednu noc, je však samozřejmě možné služeb noclehárny využít opakovaně. Není ale možné ubytovat osoby pod vlivem alkoholu a jiných omamných látek, osoby agresivní, nebo prokazatelně nakažené infekčními chorobami.⁵⁸

Kapacita pardubické noclehárny pro ženy je 6 lůžek⁵⁹, noclehárna pro muže nabízí kapacitu dvojnásobnou.⁶⁰

V Pardubicích se noclehárna nachází vždy ve stejné budově jako příslušný azylový dům, obě budovy jsou navíc situovány velmi blízko od sebe (v sousedících ulicích, vzdálenost mezi budovami činí přibližně 250 metrů). Ve městě jako Pardubice v tomto nevidím problém i díky skutečnosti, že se zařízení nacházejí poblíž centra. Podle některých autorů je ale ve velkých městech „vhodnější zřízení sítě menších

---

⁵⁵ PRŮDKOVÁ, Táňa a Přemysl NOVOTNÝ. *Bezdomovectví*. Praha: TRITON, 2008. s. 47-48. ISBN 978-80-7387-100-0.

⁵⁶ MĚSTSKÝ AZYLOVÝ DŮM PRO ŽENY A MATKY S DĚTMI [online]. [cit. 2013-11-17]. Dostupné na World Wide Web: <<http://www.skp-centrum.cz/rodina-a-deti/mestsky-azylovy-dum-pro-zeny-a-matky-s-detmi-2/>>.

⁵⁷ KRÁLOVÁ, Jarmila a Eva RÁŽOVÁ. *Sociální služby a příspěvek na péči*. s. 107.

⁵⁸ PRŮDKOVÁ, Táňa a Přemysl NOVOTNÝ. *Bezdomovectví*. Praha: TRITON, 2008. s. 44. ISBN 978-80-7387-100-0.

⁵⁹ NOCLEHÁRHNA PRO ŽENY [online]. [cit. 2013-11-24]. Dostupné na World Wide Web: <<http://www.skp-centrum.cz/osoby-bez-pristresi/nocleharna-pro-zeny/>>.

⁶⁰ NOCLEHÁRHNA PRO MUŽE [online]. [cit. 2013-11-24]. Dostupné na World Wide Web: <<http://www.skp-centrum.cz/osoby-bez-pristresi/nocleharna-pro-muze/>>.

nocleháren a azylových domů než jednoho velkého, aby se zase nevytvářela ghetta sociálně vyloučených osob.“⁶¹

5.6. Využití sociálních služeb v ČR

Tabulka 1 ukazuje proměnlivost využití jednotlivých služeb pro bezdomovce od roku 2010 do roku 2012. Jak vidno, počet jednotlivých zařízení stále stoupá. Od roku 2010 do roku 2011 došlo ke snížení počtu domů na půl cesty, k dalšímu roku však tento počet opět narostl téměř k původnímu počtu a jejich celková kapacita se oproti roku 2010 dokonce navýšila. Dá se tedy soudit, že snížení počtu těchto zařízení bylo jejich zřizovateli posléze vyhodnoceno jako chyba, která musela být napravena.

V tabulce 2 pak můžeme vidět rozdělení jednotlivých zařízení podle jejich zřizovatele. Za zajímavou skutečnost považuji fakt, že přestože stát určuje základní pravidla a předpisy pro zřízení těchto služeb, sám se v této oblasti neangažuje. Pro někoho pak může být překvapivá vysoká míra angažovanosti církve.

Druh zařízení (§34. Zákona.č. 108 2006 Sb.)	Rok 2010			Rok 2011			Rok 2012		
	Počet	Kapacita	Počet uživatelů k 31.12.	Počet	Kapacita	Počet uživatelů k 31.12.	Počet	Kapacita	Počet uživatelů k 31.12.
Azylové domy	201	6 037	5 242	205	6 245	5 124	214	6 534	5 454
Domy na půl cesty	42	410	323	36	368	275	41	429	314
Nízkoprahová denní centra	44	X	X	47	X	X	50	X	X
Noclehárny	60	1 122	1 049	62	1 250	1 164	66	781	656

Tabulka 1. Počet sociálních služeb a jejich kapacita.⁶²

⁶¹ CVEČEK, David, et al. *Návrh udržitelného rozvoje sociálních služeb pro bezdomovce*. Vydání 1. Praha: Grada Publishing a.s., 2007. s. 87. ISBN 978-80-247-2348-8.

⁶² *Základní ukazatele z oblasti práce a sociálního zabezpečení ve vývojových řadách a grafech 2012*. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2013. s.34. ISBN 978-80-7421-066-2.

Druh zařízení (§34. Zákona.č. 108 2006 Sb.)	CELKEM		Státní		Krajské		Obecní		Církevní		Ostatní	
	Počet	Kapacita	Počet	Kapacita	Počet	Kapacita	Počet	Kapacita	Počet	Kapacita	Počet	Kapacita
Azylové domy	214	6 534	0	0	5	257	49	1 372	80	2 389	80	2 516
Domy na půl cesty	41	429	0	0	1	4	6	41	8	76	26	308
Nízkoprahová denní centra	50	X	0	X	0	X	2	X	26	X	22	X
Noclehárny	66	781	0	0	1	0	13	143	26	230	26	408

Tabulka č.2 Sociální služby v roce 2012 podle zřizovatele.⁶³

5.7. Využívání pardubických služeb pro osoby bez přístřeší

Jak je tomu s využitím služeb v Pardubicích? V Pardubicích zůstávají kapacity jednotlivých zařízení mnohdy využívány jen z malé části. Například azylový dům pro muže měl ke dni 15.5.2014 dle slov koordinátorky domu pouze jedenáct klientů, což není ani polovina z maximální kapacity. Z povahy domu jde přitom o službu, nabízející dlouhodobé ubytování, takže na rozdíl např. od noclehárny, očekávající největší nápor v zimě, by měl azylový dům zůstat vždy téměř plně obsazen. Ani další služby pro pardubické osoby bez domova nebývají ani zdaleka zcela naplněny.

Nabízejí se dvě možnosti, které by tuto skutečnost vysvětlovaly. Bezdomovci možná o služby nemají zájem z nějakých osobních důvodů, nebo si je i přes nízké náklady nemohou dovolit. Druhou možností je, že o těchto službách zkrátka nevědí. Minimálně v druhém případě by přitom jistě bylo v silách zřizovatele těchto služeb povědomí o nich u cílové skupiny prohloubit. Jak se k sociálním službám staví účastníci mého výzkumu?

„Tak já si to tady přes den ve stanu zahřeju a pak to tady zavřu a půjdu přes celý město někam pryč, ne?“ reaguje paní A na mou otázku, jestli se alespoň v zimě odebrá do noclehárny. Stan, vytápěný svíčkou, jí pro pohodlné přečkání zimy zřejmě stačí. Neznamená to však, že by nevyužívala vůbec žádné služby. Naopak, dokud v Polabinách existovalo nízkoprahové denní centrum, byla jeho pravidelnou návštěvnicí. Centrum pro ni představovalo kontakt s ostatními bezdomovci, kteří se prakticky stali jejími jedinými přáteli. Také si díky němu udržovala přehled o současném dění, neboť mohla pravidelně sledovat televizní zpravodajství. V neposlední řadě takto přišla o možnost hledání ubytování přes internet. Ačkoliv přehled o dění se snaží si udržovat

⁶³ Tamtéž. s.35.

(poslouchá rádio, občas najde noviny), zbylé přínosy nízkoprahového centra bude nahrazovat velmi těžko. Přesto nové nízkoprahové denní centrum odmítá navštěvovat, už jen proto, že stan musí stále někdo hlídat a cestu do vzdálenější části města považuje za nevýhodnou.

Informace o důvodu přesunu nízkoprahového denního centra se mi nepodařilo dohledat a ani ředitel SKP Centra nebyl schopen podat bližší informace, neboť do své funkce nastoupil až v době, kdy již bylo o přesunu rozhodnuto. Mohu tedy pouze vycházet z výpovědi paní A. „Pak jsem se právě dozvěděla o nízkoprahovém centru. Od prvního června ho zařídili tady na bělehradské. Všichni v okolí, co tam bydlí, založili petici. ‚Všichni pryč, bezdomovce tady nechceme...‘ Ale udrželo se to tam.“ Aniž by to však paní A věděla, v době rozhovoru již bylo o přesunu rozhodnuto, jak vyplývá ze stránek města.⁶⁴

Užitečnost přesunu nízkoprahového denního je sama o sobě sporná. Zdá se, že paní A patří k výjimkám a ostatní klienti jej navštěvují i přes přesunutí do vzdálenější lokace. Vyplývá to alespoň z mailu pana Pitaše, ředitele organizace SKP Centrum. Ten na dotaz, zda došlo ke změnám v klientele, doslovně odpověděl: „Nikoliv... klienti, kteří služeb využívali, využívají služby i v nové lokalitě.“ Lze tedy vyvodit, že přesun zařízení nepřesvědčil nikoho z cílové skupiny, aby jej začal využívat. Alespoň ne ve větším množství. Přestože se možná nízkoprahové centrum k některým *shelterům* přiblížilo, podle účastníků výzkumu jde spíše o zbytečnou komplikaci a jak lze vidět na příkladu paní A, někteří se služby vzdají, přestože ji jinak pravidelně využívali.

Postoj ostatních dotázaných k jednotlivým zařízením už příliš pozitivní není. „Já tam nejsem na nějakým výchovným protialkoholickým tom... Mně už teda vždycky nedávaj, protože věděj, že já toho tolik nevypiju, ale stejně, nejsem na nějakým převýchovným ústavě a je to moje věc. Jasně, pokud se chováš nevhodně, tak tě prostě vykážou. Jo, je to jako v hospodě. Děláš bordel, tak vypadni. (...) Nepotřebuju, aby mi někdo dal dejchnout. Když budu ožralej, ať mi řeknou, ať se jdu projít. Ale nebudu dejchat do balónku jak malej kluk. To je nedůstojný,“ stěžuje si pan B. I ten ale navštěvoval nízkoprahové centrum.

Pan C nemá problémy s azylovým domem jako takovým, je však nedůvěřivý vůči lidem, které by zde mohl potkat. „Tam se najdou kolikrát frajeři, který se snadno

---

⁶⁴ Diskutované nízkoprahové centrum v Bělehradské ulici se bude stěhovat. [online]. 2013-06-06 [cit.2014-06-12]. Dostupné na World Wide Web: <<http://www.pardubice.eu/urad/video/diskutovane-nizkoprahove-denni-centrum-v-belehradske-ulici-se-bude-stehovat-942019/>> .

naštvou a pak je lepší se jim nemotat do cesty. Já jsem tam byl, byl jsem po operaci. Oni to maj nahoře a dole. A jedinej jeden kluk, když viděl, že jsem po operaci, tak mě pustil dolů. Jinak jsou všichni takoví.“ S občasným využitím noclehárny problém nemá, přesto, když to jde, preferuje přespávání u přátel. O existenci nízkoprahového centra do našeho rozhovoru nevěděl, ale vzhledem ke své nedůvěřivé povaze o jeho budoucím využívání neuvažuje.

Nejvíce negativní postoj k azylovému domu zaujímá pan D. Ceny považuje za přehnané a ani pracovníci podle něho neodvádí dobrou práci.

„Vemte si azylák, platíte devadesát korun za den. Za co?“

„Je tam pracovníci, která určitým způsobem pomáhá. Nebo to tak nevnímáte?“

„NE! Absolutně ne. Akorát otravujou s nesmyslami. Já si pamatuju, když jsem před šestnácti lety byl na azyláku, tak tam byla ředitelka, nás třicet dva chlapů, čtyři vrátní a fungovalo to. Dneska jsou tam tři ženský a šest vrátných. Ti hrajou o přesilovku. Dneska je tam osm chlapů. Ty na noclehárně nepočítám, ti se tam jen otočej a maj svýho pracovníka.“

„Není to tím, že jsou zkrátka připraveni na maximální počet klientů?“

„Ale vždyť vám říkám, že tam bylo třicet dva chlapů. A byla tam jedna ředitelka, čtyři vrátní. Dneska ředitelka, dvě pracovníci, šest vrátných. Z čeho jsou placení? Z těch devadesáti korun? Asi jo. Já devadesát korun neutratím za den. Když spočítám spotřebu elektřiny a vody, povlečení, ještě bych měl na stravu a ještě by mi zbylo.“

„Takže azylák už nepřichází v úvahu?“

„Ne. To je malej kriminál.“

Pan D dále uvádí, že není zdaleka jediným klientem, který nemá pracovníci azylového domu v oblibě. Klienti dle jeho slov chovají k pracovnícům respekt a kontaktu se spíše vyhýbají, než aby se osmělili o cokoli přijít poprosit. Od pracovníků sociálních služeb by očekával přátelštější přístup. Toho se mu dostalo v integračním centru Kosatec. Služeb integračního centra ale nemůže využívat dlouhodoběji vzhledem k tomu, že centrum není primárně zaměřeno na osoby bez domova.

Co tedy lze zřizovateli sociálních služeb na základě rozhovorů doporučit? V první řadě nemohu jinak, než souhlasit s autory Návrhu udržitelného rozvoje sociálních služeb pro bezdomovce v tvrzení, že není dobré soustřeďovat jednotlivé služby do jedné oblasti. Kromě problematiky ghatt toto soustřeďování služeb vede i k jejich nedostupnosti pro tu část cílové skupiny, která se zdržuje dál od oblasti, v níž se

služby nacházejí. Přesun nízkoprahového centra blíže k noclehárnám a azylovým domům tedy považuji za nešťastné rozhodnutí.

Na stranu klientů se musím přiklonit i ohledně testů na přítomnost alkoholu v dechu. Klienti azylového domu jsou plnoletí, za sebe zodpovídající lidé. Pokud nejsou zjevně opilí, nevidím důvod testy provádět a ze sebenížší hladiny alkoholu vyvádět důsledky.

Z příkladu pana C je také vidět, že ani informovanost o jednotlivých službách není zcela bezchybná a pracovníci by se měli pokusit povědomí o službách více šířit. Uznávám však, že mohou narazit na jistý problém při vytipování cílových osob. Sotva lze totiž očekávat, že pracovníci budou znát všechna místa, na nichž se lidé bez domova zdržují. Aktivní oslovování domnělých bezdomovců na ulicích je poněkud ošemetné, neboť oslovený může jako bezdomovec pouze působit. Navíc i v případě, že bezdomovcem skutečně je, může skutečnost, že lze jeho příslušnost k této kategorii na první pohled poznat, považovat za urážející. Před obdobným problémem jsem ostatně sám stál při náboru členů výzkumné skupiny.

V neposlední řadě by se pracovníci možná měli zamyslet nad názorem pana D, že se klienti bojí požádat o pomoc. Během své praxe v azylovém domě jsem skutečně nabyt pocit, že klienti navštěvují sociální pracovníci pouze neradi, k těmto návštěvám přistupují spíše jako k povinnosti, než aby měli pocit, že se jim dostane pomoci. Schůzky s klienty by možná mohly být o něco méně formální. K přátelštější atmosféře by mohly vést i skutečné drobnosti – například to, že stejné věci bude klient s pracovníci probírat nad šálkem kávy a podobně.

5.8. Sociální dávky

Stát bezdomovcům nabízí pomoc v podobě dávek, o které si mohou zažádat. Jedním z úkolů sociálních pracovníků je bezdomovce o této skutečnosti dostatečně informovat, neboť sami často netuší, že jim na nějaké dávky vzniká nárok. Je třeba upřesnit, že nejde čistě o dávky pro bezdomovce. Za určitých podmínek jsou přístupny i lidem bydlícím a bezdomovci tvoří jen jednu ze skupin, kterým mohou být tyto dávky přiznány. Jedná se především o dvě základní.

- a) Příspěvek na živobytí: Je možné vyplatit, pokud se ukáže, že žadatel o něj se nachází v tzv. hmotné nouzi. Podle zákona se osoba nachází v hmotné nouzi,

pokud její příjem „nedosahuje částky živobytí, přičemž si nemůže tento příjem zvýšit vzhledem ke svému věku, zdravotnímu stavu, nebo z jiných vážných důvodů vlastním přičiněním a zabezpečení jejích životních podmínek je tak vážně ohroženo, nebo dosahuje sám nebo spolu s příspěvkem na živobytí částek živobytí, ale nepostačuje k zabezpečení odůvodněných nákladů na bydlení a služby s bydlením bezprostředně spojené.“ Výše příspěvku pak činí za kalendářní měsíc rozdíl mezi částkou živobytí osoby a příjmem této osoby.

- b) Doplatek na bydlení: Nárok na doplatek vzniká vlastníkovu nebo nájemci bytu, pokud by po úhradě odůvodněných nákladů na bydlení byl jeho příspěvek nižší než částka na živobytí osoby. Výše tohoto doplatku pak činí „rozdíl mezi částkou odůvodněných nákladů na bydlení připadajících na kalendářní měsíc, sníženou o příspěvek na bydlení náležející na předchozí měsíc a částkou, o kterou příjem osoby zvýšený o vyplacený příspěvek na živobytí převyšuje částku živobytí osoby.“⁶⁵

Pro pochopení podmínek pro získání těchto dávek je tedy nutné vysvětlit ještě pojmy „částka na živobytí“ a „příspěvek na bydlení“.

Částku na živobytí nelze určit zcela přesně, výše této částky je u každé osoby posuzována individuálně na základě její snahy a možností, odvíjí se od existenčního a životního minima.⁶⁶

Příspěvek na bydlení může být poskytnut vlastníkovu nebo nájemcovu bytu, který je v tomto bytě přihlášen k trvalému pobytu, pokud jeho náklady na bydlení přesahují částku součinu rozhodného příjmu v rodině a koeficientu 0,30 a zároveň součin rozhodného příjmu v rodině a koeficientu 0,30 není vyšší než částka normativních nákladů na bydlení. Koeficient 0,30 není aktuální na území hlavního města Prahy, zde je tento koeficient stanoven na 0,35.⁶⁷

---

⁶⁵ Zákon č. 111/2006 Sb. O pomoci v hmotné nouzi.

⁶⁶ *Pomoc v hmotné nouzi* [online]. [cit. 2014-02-15]. Dostupné na World Wide Web: <<http://www.mpsv.cz/cs/5>>

⁶⁷ *Příspěvek na bydlení* [online]. 2014-01-10--- [cit. 2014-02-15]. Dostupné na World Wide Web: <https://portal.mpsv.cz/soc/ssp/obcane/prisp_na_bydleni>

DISKUZE – VYHODNOCENÍ

Z informací nasbíraných v průběhu rozhovorů i během praxe v azylovém domě docházím k závěru, že Pardubice jsou městem, nabízejícím osobám bez přístřeší poměrně přijatelné podmínky pro přežití. Ve stylu výzkumnických trendů dnešní doby si dovoluji označit Pardubice jako „homeless-friendly city“. Tento výraz přitom míním jen v tom nejlepší slova smyslu. Obecně mohu říci, že město bezdomovce žádným způsobem nezvýhodňuje oproti ostatním občanům ale ani – což je možná ještě podstatnější – nijak bezdomovce zbytečně neutlačuje.

Trh práce je neuspokojivý v rámci celé republiky. To, že pardubičtí bezdomovci nemohou práci sehnat, tedy nemohu označit za výraznější nedostatek ze strany zdejších úřadů. Naopak lze ze strany statutárního města vidět určitou snahu v této oblasti už jen umožněním prodeje časopisu Nový prostor. Přestože prodej časopisu problém s nezaměstnaností bezdomovců ani zdaleka nevyřeší, jde o dobrý krok, ke kterému by měla přistoupit většina českých měst.

V Pardubicích se lidé bez přístřeší s výraznější formou agrese setkávají pouze výjimečně. To je samo o sobě pozitivní a zřejmě zdaleka ne ve všech městech mohou bezdomovci toto říci. Viz například výše zmíněné hnutí Plameňák. Rozhovory navíc poukazují na skutečnost, že pardubičtí policisté jsou vždy připraveni projevit se jako praví strážci zákona a jakékoliv násilí či jinou trestnou činnost vůči bezdomovcům neprodleně potlačit. Pocit bezpečí je přitom pro reintegraci také velice důležitý. Je zřejmé, že bezdomovec, který se bude držet po většinu dne v ústraní a v bezpečí svého *shelteru*, neboť má pocit, že ukázat se na veřejnosti je pro něj nebezpečné, se bude reintegrovat obtížněji než ten, který se nebojí vyrazit na ulici mezi bydlící lidi, komunikovat s nimi a v ideálním případě tyto vycházky využít také k hledání zaměstnání, či levného bydlení.

Jediná oblast, ve které by snad bylo vhodné změnit přístup, jsou právě sociální služby. Přestože díky SKP Centru Pardubice disponují kompletní sítí služeb pro lidi bez domova, což je opět příkladem pomoci, kterou neposkytuje zdaleka každé město, příslušníci cílové skupiny k těmto službám nechovají takovou důvěru, jakou by SKP Centrum zřejmě očekávalo. Pracovníci služeb by mohli více tolerovat lidskou důstojnost především omezením dechových zkoušek na nezbytné případy a také pokud možno snížením byrokratického přístupu k jednáním s klienty.

ZÁVĚR

Práce zmapovala fenomén bezdomovectví s důrazem na bezdomovce dlouhodoběji přebývající v Pardubicích. Zabývala se kriminalitou vůči pardubickým bezdomovcům, postojem, který k nim zaujímá veřejnost, možnostmi reintegrace a sociálními službami. V souvislosti se sociálními službami pro osoby bez domova byl také stručně přiblížen systém finančních příspěvků pro tyto osoby.

V počátcích práce byly stanoveny tři výzkumné otázky. Kvalitativní výzkum tyto otázky zodpověděl, přičemž v průběhu sběru dat vycházely najevo další skutečnosti s fenoménem bezdomovectví spojené. Jako výzkumná metoda pro sběr dat byl zvolen polostrukturovaný rozhovor o čtrnácti otázkách. Vzorek tvořily čtyři osoby bez přístřeší, z toho jedna žena a tři muži. Průměrná délka rozhovoru se pohybovala kolem jedné a půl hodiny, přičemž jednotlivé rozhovory byly zaznamenány na diktafon a posléze přepsány do počítače. Vzorek tvořily čtyři osoby bez přístřeší, z toho jedna žena a tři muži.

Výzkum mimo jiné ukázal příčiny odchodu na ulici a přiblížil současné životní podmínky jednotlivých informantů. Přestože s poskytnutím rozhovoru souhlasila méně než polovina osob bez domova, ti, kteří mi rozhovor poskytli, odpovídali vesměs ochotně. Působili dokonce dojmem, že jsou rádi, že si mají o své situaci s kým promluvit.

Získání literatury vztahující se k problematice nepředstavovalo větší problém. Přestože ne vždy jsem se dostal ke všem knihám, o nichž jsem se dozvěděl z internetových stránek, obě knihovny, z jejichž fondů jsem čerpal, (Knihovna UPCE, Krajská knihovna Pardubice), nabízejí poměrně velké množství alternativní literatury. Bohatou zásobárnou zdrojů se ukázaly být také sociologické webové stránky.

Téma jsem shledal velmi zajímavým, v průběhu práce jsem pro něj získával stále větší zaujetí. Přestože před započatím práce jsem byl pouhým nezúčastněným pozorovatelem, pohlízejícím na fenomén bezdomovectví podobně, jako většina lidí, po jejím dokončení cítím, že bych se tímto tématem rád nadále zabýval. Pravděpodobně se v tomto odvětví budu nadále angažovat, ať již soukromě, nebo jako součást další práce. Přestože v práci s bezdomovci dosud nevidím své primární povolání do budoucna, stala se pro mě tato možnost přípustnou alternativou.

Závěrem bych rád vyjádřil svou naději, že má práce inspiruje výzkumníky z jiných institucí, kteří v průběhu času dají vzniknout výzkumům, obdobně mapujícím bezdomovectví v dalších městech.

POUŽITÉ ZDROJE

Seznam literatury

1. *Aktuální otazníky fenoménu bezdomovství*. Brno: Centrum sociálních služeb, příspěvková organizace, 2010. 78 s. ISBN 978-80-254-9015-0.
2. BEZOUŠKOVÁ, Alice. *Výcviky zvyšují dovednosti profesionálů*. In: Zpravodaj BKB. 2004, č.2. Praha: Bílý kruh bezpečí, 2004. ISSN 1213-8282.
3. CVEČEK, David, et al. *Návrh udržitelného rozvoje sociálních služeb pro bezdomovce*. Praha, Grada publishing, a.s., 2007. 104 s. ISBN978-80-247-2348-8.
4. ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forenzní psychologie*. Plzeň: Aleš Čeněk s.r.o., 2004. 431 s. ISBN 80-86473-86-4.
5. GIDDENS, Anthony. *Sociologie*. Praha: Argo, 1999. 596 s. ISBN: 80-7203-124-4.
6. GULOVÁ, Lenka. *Sociální práce*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2011. 208 s. ISBN 978-80-247-3379-1.
7. HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum*. Vydání 1. Praha: Portál s.r.o., 2008. 407 s. ISBN 80-7367-040-2.
8. HRADECKÝ, Ilja a Vlastimila Hradecká. *Bezdomovství-extrémní vyloučení*. Praha: Naděje, 1996. 107 s. ISBN 80-902292-0-4.
9. HRADECKÝ, Ilja, et al. *Definice a typologie bezdomovství*. Praha: NADĚJE o.s., 2007. 52 s. ISBN 978-80-86451-13-8.
10. HRADECKÝ, Ilja. *Konflikt, bezdomovci a veřejný prostor*. Profily bezdomovství v ČR. Praha, 2006. 30 s.
11. KNAUSOVÁ, Ivana. *Kapitoly z historie sociální politiky*. Vydání 1. Olomouc: Univerzita Palackého, 2011. 58 s. ISBN 978-80-244-2865-9.
12. KRÁLOVÁ, Jarmila a Eva RÁŽOVÁ. *Sociální služby a příspěvek na péči*. Olomouc: ANAG, spol s.r.o., 2012. 464 s. ISBN 978-80-7263-748-5.
13. LEVINSON, David. *Encyclopedia of Homelessness*. Berkshire: Berkshire Publishing Group LLC, 2004. 886 s. ISBN 0-7619-2751-4.
14. MANDYS, Jan. *Bezdomovectví a kriminalita*. Ostrava, 2011. ConferenceObject. Ostravská univerzita v Ostravě, Katedra psychologie a aplikovaných sociálních věd.
15. MAREK, Jakub, Aleš STRNAD a Lucie HOTOVCOVÁ. *Bezdomovectví v kontextu ambulantních a sociálních služeb*. Praha: Portál, s.r.o., 2012. 176 s. ISBN: 978-80-262-0090-1.
16. MAREŠ, Petr. *Sociologie nerovnosti a chudoby*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1999. 248 s. ISBN 80-85850-61-3.
17. MATOUŠEK, Oldřich, Jana Koláčková a Pavla Kodymová. *Sociální práce v praxi*. Praha: Portál, s.r.o., 2005. 352 s. ISBN 80-7367-002-X.
18. POLÁČEK, Michal. Dopad problematiky závislosti v oblasti kriminality a sociálního vyloučení. In: *Sociální vyloučení a ztráta domova v kontextu závislosti*. Olomouc: Charita Olomouc, 2007. 48 s. ISBN 978-80-239-9765-1.
19. PRŮDKOVÁ, Táňa a Přemysl NOVOTNÝ. *Bezdomovectví*. Praha: TRITON, 2008. 93 s. ISBN 978-80-7387-100-0.
20. SLESNICK, Natasha. *Our Runaway and Homeless Youth*. Westport: Praeger Publishers, 2004. 156 s. ISBN 0-275-97994-6.

21. ŠTĚCHOVÁ, M.; LUPTÁKOVÁ, M.; KOPOLDOVÁ, B. *Bezdomovectví a bezdomovci z pohledu kriminologie*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci; 2008. 112 s. ISBN 978-80-7338-069-4.
22. VÁGNEROVÁ, Marie, Jakub Marek a Ladislav Csémy. *Bezdomovectví jako alternativní existence mladých lidí*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2013. 339 s. ISBN 978-80-246-2209-5.
23. *Základní ukazatele z oblasti práce a sociálního zabezpečení ve vývojových řadách a grafech 2012*. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2013. 56 s. ISBN 978-80-7421-066-2.
24. *Zapomenuté oběti: Násilí a poradenství pro jeho oběti v ČR*. Praha: Foundation „Rememberance, Responsibility and Future“, Kulturbüro Sachsen e. V. In IUSTITIA, o.s., 2010. 204 s. ISBN 978-80-254-8088-5.

Online zdroje

25. *AZYLOVÝ DŮM PRO MUŽE* [online]. [cit. 2013-11-17]. Dostupné na World Wide Web: <<http://www.skp-centrum.cz/osoby-bez-pristresi/azylovy-dum-pro-muze/>>.
26. Diskutované nízkoprahové centrum v Bělehradské ulici se bude stěhovat. [online]. 2013-06-06 [cit.2014-06-12]. Dostupné na World Wide Web: <<http://www.pardubice.eu/urad/video/diskutovane-nizkoprahove-denni-centrum-v-belehradske-ulici-se-bude-stehovat-942019/>>.
27. *DŮM NA PŮLI CESTY* [online]. [cit. 2013-11-17]. Dostupné na World Wide Web: <<http://www.skp-centrum.cz/osoby-bez-pristresi/dum-na-puli-cesty/1/>>.
28. *ETHOS Typology on Homelessness and Housing Exclusion*. [online]. [cit. 2013-11-27]. Dostupné na World Wide Web: <<http://www.feantsa.org/spip.php?article120&lang=en>>.
29. FRANKOVÁ, Anna. *Definice bezdomovectví je podle českých zákonů komplikovaná* [online]. 2010-11-29--- [cit. 2013-11-24]. Dostupné na World Wide Web: <<http://www.munimedia.cz/prispevek/definice-bezdomovectvi-je-podle-ceskych-zakonu-komplikovana-531/>>.
30. HEJNAL, Ondřej. Antropologův den mezi „klienty represe“. *AntropoWebzin*. [online]. [cit. 2014-06-13]. ISSN 1801-8807. Dostupné na World Wide Web: <<http://antropologie.zcu.cz/antropologuv-den-mezi-klienty-represe-zucastnene-pozorovani-bezdomovcu-ve-stredne-velkem-meste> .
31. JEŽEK, Stanislav, Martin VACULÍK a Václav WORTNER. *Základní pojmy z metodologie psychologie*. [online]. Dostupné na World Wide Web: <http://is.muni.cz/elportal/estud/fss/ps06/psy112/Vaculik__M.__Jezek__S.__Wortner__V.__2006__-__Zakladni_pojmy_z_metodologie.pdf>.
32. *MĚSTSKÝ AZYLOVÝ DŮM PRO ŽENY A MATKY S DĚTMI* [online]. [cit. 2013-11-17]. Dostupné na World Wide Web: <<http://www.skp-centrum.cz/rodina-a-deti/mestsky-azylovy-dum-pro-zeny-a-matky-s-detmi-2/>>.
33. *NOCLEHÁRHNA PRO ŽENY* [online]. [cit. 2013-11-24]. Dostupné na World Wide Web: <<http://www.skp-centrum.cz/osoby-bez-pristresi/nocleharna-pro-zeny/>>.
34. *NOCLEHÁRNA PRO MUŽE* [online]. [cit. 2013-11-24]. Dostupné na World Wide Web: <<http://www.skp-centrum.cz/osoby-bez-pristresi/nocleharna-pro-muze/>>.

35. *O NÁS* [online]. [cit. 2014-03-01]. Dostupné na World Wide Web: <<http://www.novyprostor.cz/o-nas.html> >.
36. *PARDUBICKÝ DŮM NA PŮLI CESTY NEZANIKL* [online]. 2007-03--- [cit. 2013-11-17]. Dostupné na World Wide Web: <<http://www.pardubice.cz/zpravy/spolecnost/pardubicky-dum-na-puli-cesty-nezanikl>>.
37. *Pomoc v hmotné nouzi* [online]. [cit. 2014-02-15]. Dostupné na World Wide Web: <<http://www.mpsv.cz/cs/5>>.
38. *Příspěvek na bydlení* [online]. 2014-01-10--- [cit. 2014-02-15]. Dostupné na World Wide Web: <https://portal.mpsv.cz/soc/ssp/obcane/prisp_na_bydleni>.
39. VAŇOUS, Petr. *Mladíci ukopali bezdomovce. Odsedí si 49 let.* [online]. 2012-01-21--- [cit. 2014-01-10]. Dostupné na World Wide Web: <<http://pardubicky.denik.cz/zlociny-a-soudy/mladici-ukopali-bezdomovce-odsedi-si-cc12.html/>>.
40. VAŠÁT, Petr. *Mezi rezistencí a adaptací: Každodenní praxe třídy nejchudších. Sociologický časopis.* [online]. 02/2012 [cit. 2014-06-13]. ISSN 2336-128X. Dostupné na World Wide Web: <<http://sreview.soc.cas.cz/cs/issue/137-sociologicky-casopis-czech-sociological-review-2-2012/3025>>.

Zákony

41. Zákon č. 40/1993 Sb. o nabývání a pozbývání státního občanství České republiky.
42. Zákon č. 108/2006 Sb. o sociálních službách.
43. Zákon č. 111/2006 Sb. O pomoci v hmotné nouzi.

Jiné

44. *Slavní, bohatí a bez domova* [Famous, Rich and homeless] [film]. Velká Británie, BBC, 2010.

PŘÍLOHY

Příloha 1: Výzkumný nástroj (seznam otázek polostrukturovaného rozhovoru)

Příloha 2: Stručné představení účastníků výzkumu

Příloha 3: Fotografie *shelterů*

Příloha 1: Výzkumný nástroj (seznam otázek polostrukturovaného rozhovoru)

Jak dlouho jste již na ulici?

Jak byste svoji situaci vystihnul/a nebo nazval/a?

Můžete přiblížit okolnosti vzniku vaší situace?

Přicházíte do kontaktu s dalšími osobami bez přístřeší?

Přicházíte do kontaktu s někým, žijícím „běžný“ život? S rodinou, nebo známými? Pokud ano, proč nehledáte pomoc zde?

Využíváte služby některých zařízení pro osoby bez přístřeší?

Trpíte v souvislosti se svou situací nějakými zdravotními potížemi?

Měníte v průběhu roku místo, kde se zdržujete?

Cítíte se ohrožen/a např. některými obyvateli Pardubic? Máte zkušenost s policií?

Jakým způsobem získáváte zdroje?

Snažíte se získat práci? S jakým přístupem se přitom setkáváte? Jakou máte kvalifikaci?

Usilujete o získání bydlení?

Udržujete si přehled o současném dění?

Jak probíhá váš běžný den?

Příloha 2: Stručné představení účastníků výzkumu

A: Osmapadesátiletá žena. V době rozhovoru trávila na ulici třicátý druhý měsíc. K jejímu bezdomovectví vedla skutečnost, že majitel ubytovny, v níž žila, se rozhodl nemovitost prodat a paní A neměla prostředky k odkoupení bytu, který byl navíc dle jejích slov v dezolátním stavu. Vzhledem k tomu, že šlo o ubytovnu, majiteli objektu nevznikla povinnost zajistit obyvatelům náhradní bydlení.

Paní A je vyučenou švadlenou, také se rekvalifikovala jako masérka a kadeřnice.

Během rozhovoru působila velmi vstřícně, odpovědi na mé otázky sama aktivně rozvíjela do dalších oblastí.

B: Muž, věk mezi padesáti a šedesáti lety. O domov přišel tři roky před rozhovorem, předtím se živil převážně stavební a natěračskou prací. Prvním okamžikem, vedoucím k jeho stavu, bylo to, že opakovaně nedostal zapláceno za určitou vykonanou práci. Následkem toho byl nucen půjčovat si peníze na uhrazení nezbytných plateb, jako účet za telefon, nebo za energie. Aby zažehnal riziko exekuce, přistoupil k další půjčce, tehdejší nadřízená mu půjčila padesát tisíc korun. Kvůli dalším komplikacím ale pan B nebyl schopen splatit ani základní výši půjčky, tím spíše úroky, které narostly. Nakonec přistoupil ke splacení dluhu domem, ve kterém do té doby žil s partnerkou a synem. Ti odešli do azylového domu, pan B skončil na ulici.

Pan B dokončil pouze základní vzdělání. Následně strávil rok na gymnáziu, poté se ale začal živit jako zedník.

Zdá se být člověkem, který se sebou nenechá vláčet. V životě si zažil těžké chvíle, a přestože připouští, že za ledacos si může sám, ve velké míře viní i režim a politický systém. Na mé otázky odpovídal ochotně, dokonce mě mnohdy pobízel k porušení své anonymity.

C: Muž, padesát devět let. Okolnosti, které ho přivedly na ulici, mi odmítl do nahrávky sdělit, informoval mě o nich pouze mimo záznam. Mohu snad alespoň uvést, že šlo o dluhy, vzniklé v důsledku přílišné důvěřivosti. O domov přišel přibližně před devíti lety. Za zajímavost považuji, že pán jako jediný z dotazovaných odmítá označení „bezdomovec“, přestože nemá ani dlouhodobější místo na přebytí. Přespává převážně v noclehárně, nebo střídavě u přátel.

Má pouze základní vzdělání, označuje se ale za manuálně zručného a přes svůj věk doufá v získání takto zaměřeného povolání.

Působí nedůvěřivě, během rozhovoru musím několikrát vypnout diktafon, aby byl ochoten posléze pokračovat. Přesto je ve výpovědích, které mi pro práci poskytl, řada použitelných, dokonce poměrně poutavých informací.

D: Muž, čtyřicet šest let. Přímo na ulici je krátce, necelé dva měsíce, předtím strávil dva měsíce na ubytovně. Bezdomovcem je již podruhé během života, původně se reintegroval během přibližně čtyř měsíců. V prvním případě ho na ulici přivedla ztráta zaměstnání. Určitou částkou disponoval, ale nákup stanů, spacích pytlů a odchod na ulici považoval za přijatelnější, než peníze obětovat na nájem. I v druhém případě šlo o ztrátu zaměstnání, tentokrát ale doprovázenou i exekucí. V podnájmu se držel díky penězům z práce načerno a drobných „melouchů“, posléze ale ani to nestačilo. Nedokončil studium, má však dlouholetou praxi, především jako automechanik. Chová velmi negativní stav k úřadům, k čemuž se během rozhovoru opakovaně vrací. Věří ale, že během nejbližších čtyř měsíců bude zase bydlet.

Příloha 3: Fotografie *shelterů*

Mohu se jen domýšlet, proč byl tento příbytek opuštěn.

Někteří bezdomovci nechávají při budování shelterů nenápadnost stranou.

Vybavení některých shelterů je přinejmenším udivující.

Pořádek nade vše.